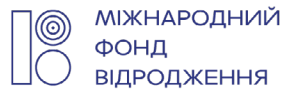

Вибір вищої освіти після школи

Звіт за результатами дослідження

Вибір вищої освіти після школи. —
К.: Аналітичний центр Cedos, 2020. —
80 сторінок

Автори:

Марія Куделя,
Тетяна Жерьобкіна,
Юлія Назаренко

Керівниця проекту:

Тетяна Жерьобкіна

Рецензент_ки*:

Олександра Слободян,
Єгор Стадний

Коректура:

Роксолана Машкова

Верстка:

Марія Бойко

Дослідження здійснено аналітичним центром Cedos у рамках Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні, яку виконує Міжнародний фонд «Відродження» у партнерстві з Ініціативою відкритого суспільства для Європи (OSIFE) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні.

Думки та позиції, викладені у цій публікації, не обов'язково відображають позицію Посольства Швеції в Україні, Міжнародного фонду «Відродження» та Ініціативи відкритого суспільства для Європи (OSIFE).

Будь-яке використання матеріалів, розміщених у цьому виданні, дозволене за умови згадки першоджерела не пізніше другого абзацу тексту.

* Тут і далі ми використовуємо іменник з відділеним «_» гендерованим закінченням для позначення особи, гендер як_ої невідомий чи не має значення в нинішньому контексті, та групи осіб різного гендеру, або гендер яких невідомий, або гендер яких не має значення в нинішньому контексті. Ми однаково поважаємо жінок, небінарних осіб та чоловіків. Оскільки в україномовному інформаційному просторі сьогодні набагато частіше підкреслюється існування чоловіків, ніж усіх інших (тобто більшості людей), ми, щоб врівноважити цей перекис, тут і далі використовуємо таку форму на позначення сукупності різних людей чи людини, гендер як_ої невідомий.

Зміст

Вступ ●	5
Мотивація здобувати вищу освіту ●	8
Ставлення до альтернативних траєкторій після школи ●	13
Перерва перед вступом до ЗВО (gap year)	14
Навчання за кордоном	17
Професійно-технічна освіта	20
Навчання у школі: вчитель_ки, профорієнтація, контроль батьків ●	23
Процес вибору місця навчання ●	28
Час вибору університету та спеціальності	29
Хто впливає на вибір місця навчання	33
Джерела інформації про місце навчання	35
Зміст інформації про місце навчання	39
Фінальне рішення ●	44
Причини вибору ЗВО	45
Інформація про корупцію у ЗВО	50
Причини вибору спеціальності	52
Пріоритетність: місто, ЗВО чи спеціальність	55
Задоволеність обраним місцем навчання	57
Причини відмови від бюджетного місця	58
Альтернативи вступу на бюджетне місце	60
Вибір міста навчання ●	63
Як обирають міста і чому залишають свої	64
Причини залишитися у своєму місті	72
Висновки ●	75
Додаток ●	78

Вступ ●

При прийнятті рішення здобувати вищу освіту на вагах в абітурієнт_ок можуть опинитися безліч факторів, які не завжди допомагають зробити зважений вибір, обмежують його або ще більше заплутують. Окрім внутрішніх покликів — наприклад, інтересу до спеціальності — на вагах також можуть опинитися й опиняться зовнішні фактори, як-от спроможність оплачувати навчання, престижність університету в суспільстві, зручність добиратися до нього від батьківського дому, бажання вчитися з друзями тощо.

Вибір місця навчання — багатофакторний і складний процес. Розуміння того, як його здійснюють українські абітурієнт_ки, вкрай важливе, зокрема, для:

- Міністерства освіти і науки — щоб вибудовувати освітню політику так, аби в університети вступали й навчалися вмотивовані студент_ки, та розвивати інструменти, які сприятимуть цьому;
- закладів вищої освіти — щоб краще розуміти стратегії вибору абітурієнт_ками місця для навчання й можливі сценарії роботи з майбутніми вступни_цями для їх залучення;
- закладів професійно-технічної освіти — щоб виявляти можливості для покращення комунікації з випускни_цями шкіл та самими школами;
- і зрештою, майбутніх абітурієнт_ок та їхніх батьків — оскільки саме поінформований та зважений вибір гарантує правильний вибір місця навчання й подальше працевлаштування.

Метою дослідження було з'ясувати та описати, як українські абітурієнт_ки обирають майбутнє місце навчання, зокрема якими є мотивація здобувати вищу освіту та ставлення до її альтернатив, причини вибору спеціальності, ЗВО та міста, якою інформацією та її джерелами користуються абітурієнт_ки, від кого і від чого залежало їхнє рішення. Для досягнення цієї мети у дослідженні було застосовано кількісний та якісний дизайни.

Кількісний компонент дослідження

На замовлення аналітичного центру Cedos компанія Info Sapiens у період з 23 жовтня до 15 листопада 2019 року провела опитування студент_ок 1-х курсів бакалаврату в українських ЗВО.

Метод: особисте інтерв'ю методом CAPI (computer-assisted personal interviewing).

Вибірка дослідження, квоти: 2000 студент_ок 1-х курсів українських ЗВО, зарахованих на бакалаврат на денну форму навчання на основі повної загальної середньої освіти, з додатковими п'ятьма підвбірками обсягом 200 респондент_ок кожна для Києва, Харкова, Львова, Одеси та підконтрольних територій Донецької та Луганської областей. Детальніше характеристики вибірки — у додатку.

Міста в областях були обрані залежно від загального навантаження на область. Переважно це були обласні центри, в яких знаходяться ЗВО з найбільшою кількістю першокурсни_ць в області. Якщо в області були ЗВО в інших містах, де, відповідно до статистики, була велика кількість вступни_ць, місто було включене до вибірки. ЗВО в кожному місті були обрані залежно від кількості першокурсни_ць відповідно. До вибірки не потрапляли ЗВО, де за пропорцією необхідно було опитувати менше 6 людей. Інтерв'юер_ки опитували студент_ок, які навчаються у певному ЗВО, перед виходом з навчальних корпусів або поряд із гуртожитками. Студент_ки для опитування були обрані випадковим чином.

Вибірка репрезентативна для кількості абітурієнт_ок, які вступили до ЗВО у 2019 році, за статтю, формою оплати навчання, рівнями конкурсного балу (100–125, 126–150, 151–175, 176–200) та місцем проживання до вступу.

Теоретична похибка загальної вибірки не перевищує 2,2% з імовірністю 95%; підвбірок — 6,9% з імовірністю 95%.

Контроль даних: 15% вибірки було верифіковано процедурами забезпечення якості. За допомогою телефонного контролю (телефони респондент_ок фіксу-

валися в анкеті під час інтерв'ю) менеджер_ки відділу контролю перевіряли факт проведення інтерв'ю та його тривалість, правильність заповнення анкети (порівнювали відповіді на контрольні запитання). 100% вибірки було верифіковано за допомогою спеціального програмного забезпечення Info Sapiens, що здійснює відбір «підозрілих» анкет.

Якісний компонент дослідження

Протягом вересня 2019 — травня 2020 року також було проведено 32 глибинних інтерв'ю зі студент_ками бакалаврату денної форми навчання, які вступили на основі повної загальної середньої освіти. Серед критеріїв, за якими формувалась вибірка, були місце проживання до вступу, місто навчання, спеціальність та стать. Розмови проходили у Skype або телефоном і тривали в середньому близько години. Деталі вибірки можна дізнатись у авторок звіту за запитом.

Цей звіт містить результати репрезентативного загальнонаціонального дослідження, присвяченого вибору абітурієнт_ками майбутнього місця навчання, які доповнено результатами, отриманими внаслідок аналізу глибинних інтерв'ю зі студент_ками першого курсу. У звіті розкрито мету дослідження через послідовний виклад розділів щодо мотивації здобувати вищу освіту, ставлення до альтернативних траєкторій після закінчення школи, особливостей періоду навчання у школі, процесу вибору місця навчання та прийняття фінального рішення щодо місця та міста навчання. В останньому розділі зроблено узагальнення отриманих результатів.

Мотивація здобувати
вищу освіту ●

Доволі передбачувано, що серед причин, з яких випускни_ці шкіл вирішують продовжити навчання, тобто здобувати вищу освіту, є як внутрішні, особисті, так і зовнішні причини, що не завжди пов'язані з освітою загалом. Найбільше першокурсни_ць вступили до ЗВО саме через внутрішню мотивацію, орієнтуючись на працевлаштування: щоб мати можливість отримати у майбутньому гарну роботу з гідною оплатою (59%) та щоб здобути знання та навички для вже обраної професії (45%). Також третина вирішила здобувати вищу освіту для особистого й інтелектуального розвитку. Водночас це відповідає результатам наших попередніх досліджень¹.

Чому ви вирішили здобувати вищу освіту?

Примітка: Респондент_ки могли обирати не більше 3 відповідей; N=2000. Повні варіанти відповідей: «Щоб мати можливість отримати в майбутньому хорошу роботу з гідною оплатою»; «Щоб здобути знання та навички для вже обраної професії»; «Щоб отримати диплом»; «Задля особистого та інтелектуального розвитку»; «Щоби отримати досвід студентського життя»; «Тому що на цьому наполягли батьки та родина»; «Щоб мати можливість переїхати в інше місто, поки навчаюсь»; «Тому що всі зазвичай ідуть у ЗВО після школи»; «Щоби займатися зараз/в майбутньому наукою»; «Щоб не йти в армію»

Були й зовнішні причини, що не пов'язані безпосередньо з навчанням — наприклад, отримати диплом (35%), досвід студентського життя (16%) або бажання переїхати в інше місто (10%). Цілком передбачувано, що переїзд до іншого міста — більш популярна причина серед респондент_ок з сіль та невеликих міст: для 14–19% проти 3% респондент_ок з великих міст. Також 11% вступили до університету, бо на цьому наполягла родина, 9% — через «традицію», тому що зазвичай усі після школи вступають до ЗВО, а 6% — щоб не йти в армію, при цьому таку відповідь давали і дівчата.

На глибоких інтерв'ю першокурсни_ці в основному називали причинами вступу ті ж, що були найбільш популярними і в опитуванні: здобути навички та знання для майбутньої професії, можливість хорошого працевлаштування, са-

¹ Соціально-економічний портрет студентства — дослідження, яке провів аналітичний центр Cedoss у 2016 році. Методологія опитування була відмінною: вибірка була складена на основі регіону, типу населеного пункту та розміру ЗВО, а обсяг вибірки був меншим (831 особа). Також це питання про причини здобувати вищу освіту включало менше альтернатив (6 варіантів), ніж відповідне питання в цьому дослідженні.

морозивок, досвід студентського життя. З-поміж іншого також називали й інші особисті причини: бажання зрозуміти, ким вони хочуть бути у майбутньому, під час навчання в університеті поїхати на практику або працевлаштуватися у майбутньому за кордон, здобути соціальні зв'язки та навички. Одна з інформанток зазначала, що на неї вплинув рівень освіти її родичок: з одного боку — мама, яка мала дві вищі освіти, а з іншого — бабуся, яка, навпаки, мала лише професійно-технічну і не змогла свого часу отримати вищу.

Для мене була важлива, тому що з вищою освітою більше можливостей. Взагалі я вважаю, що з вищою освітою можна і поїхати за кордон працювати, можна в більш крутих компаніях.
(Студентка, Психологія)

У мене бабуся закінчила коледж медичний і стала медсестрою, і до сих пір працює медсестрою. Я ось дивилась на неї і одразу розуміла, що я не хочу спочатку бути, ну, нижче за посадою... Ось я одразу розуміла, що я не хочу вчитися на нижче, одразу хотіла стати лікарем, от.
(Студентка, Стоматологія)

Хоча на глибинних інтерв'ю першокурсни_ці прямо не говорили, що вступили до ЗВО лише для того, щоб отримати диплом (як у нашому опитуванні була сформульована одна з альтернатив, що її обрали 35%), проте ця причина була озвучена в інших формулюваннях. Наприклад, для одних це — єдиний можливий варіант після закінчення школи, і інших взагалі не існувало у їхньому сценарії, ще для когось вища освіта — «обов'язковий пункт», хоча вони не впевнені, для чого саме. Також деякі студент_ки розглядають диплом як гарантію хорошого працевлаштування в майбутньому.

Ну, [вища освіта] це працевлаштування, і ще для себе — галочку, що «сделано». Лічний пунктик.
(Студентка, Хімія)

Деякі студент_ки самі зазначали, що в українському суспільстві існує стереотип про обов'язковість вступу до ЗВО, адже без вищої освіти неможливо отримати хорошу роботу, і вона є ознакою престижності людини. Саме тому їхні однолітки іноді йдуть за замовчуванням в університети, навіть не розмірковуючи про різні варіанти. Водночас вони зазначали, що необхідність одразу вступати до ЗВО після школи робить вибір менш усвідомленим. Були такі, що визнавали вплив цього стереотипу на їхнє бажання здобувати вищу освіту, й ті, хто не «піддалися» йому.

Ну, для мене було такою перспективою — закінчити 11 класів і піти в університет. У мене думки такої — щоб закінчити 9 класів і піти в технікум — у мене думки такої ніколи не було. Або закінчити 11 класів — і на цьому все. Ні, у мене завжди було, що повна середня, повний бакалаврат, і ще може магістратура.
(Студентка, Прикладна фізика і наноматеріали)

Ну, це, власне, в нас, здається, не тільки в нас, а в СНД поширено, в цілому пострадянському просторі, коли нормою є поступити аби поступити — без розуміння того, навіщо, куди, потрібно мені це чи ні. Тобто на Заході, наскільки я знаю, в нас по статистиці дуже величезна кількість студентів на людей в цілому. Тобто серед людей великий відсоток студентів, значно більший, ніж на Заході. Це як би демонструє, що у нас куча людей поступають для чогось

іншого, ну, не зрозуміло для чого тобто.
(Студент, Музезнавство)

На глибинних інтерв'ю студент_ки також розмірковували про відмінності університету від школи. Серед переваг нового місця навчання вони називали більшу самостійність, можливість нести відповідальність за своє навчання, меншу кількість домашніх завдань та занять, а також вивчення лише того, що їм цікаво й корисно — на відміну від шкільних уроків, де «треба було вчити все».

Мені легше вчитися в університеті [ніж у школі]. У тебе є конкретні твої уроки, ну, вже пари, які тобі будуть потрібні. А в школі є деякі уроки, які тобі не дуже потрібні. І ти все равно робиш то домашнє. Не потрібне, але приходиться.
(Студентка, Хімія)

Натомість відмінності у відповідях більше помітні серед респондент_ок з різними конкурсними балами. З метою особистого та інтелектуального розвитку (39%) та щоб отримати знання і навички з уже обраної професії (50%) здобувають вищу освіту найчастіше «відмінники» (з конкурсним балом 175–200). Водночас ці причини були менш поширені серед тих, хто мали найнижчі бали (101–125): 25% і 37% відповідно. Для тих, хто мали найвищі конкурсні бали (31%), у порівнянні з тими, хто мали найменші (46%), менш важливо лише отримати диплом.

Студент_ки вважають, що серед їхніх однолітків поширена ситуація несвідомого вступу до університетів, коли вони не мають інтересу до вищої освіти. Зокрема, це може бути пов'язано з впливом батьків, які хотіли, щоб їхня дитина мала диплом, або ж наполягали на конкретній спеціальності.

Подруга от навчається також в [університеті], але в юридичному і на заочному. Вона пішла тільки того, що вона в батьків одна, і щоб у нас в місті не говорили: «Як це так, одна дочка в сім'ї, і не пішла навчатись». Каже: «Я пішла тільки заради батьків навчатись. Я себе в юридичному не бачу взагалі, я вчитись не хочу». І як вона каже, в неї в мріях є провчитись другий курс, і, мабуть, вона забере документи і піде. Я кажу: «Нащо було тоді, навіть на другий курс — навіщо тоді зараз було йти на другий курс». Батьків не розстроювати, я кажу, батьки будуть раді, що вони заплатять ще за один рік, і ти підеш.
(Студентка, Публічне управління та адміністрування)

Відповідаючи про ставлення до вищої освіти, першокурсни_ці іноді протиставляли українську європейській, де вона краща, на їхню думку. Водночас уявлення про навчання за кордоном у студент_ок радше стереотипне: вони вважають, що освіта там апріорі якісна, хоча при цьому нічого конкретного про неї не знають. Лише деякі студент_ки, які розглядали як варіант навчання за кордоном, називали конкретні характеристики — наприклад, краще матеріально-технічне забезпечення для проведення дослідів. Однак були й ті, хто казали, що освіта за кордоном та в Україні не відрізняється. Цікаво, що деякі студент_ки медичних спеціальностей вважають українську медичну освіту кращою за іноземну — якіснішою, а також вказують на її привабливість для іноземних студент_ок.

Ми взагалі намагаємось в освіті в Україні поєднати, накласти на кістяк радянської системи освіти нові тенденції європейські, американські і так далі. Нібито ми беремо все найкраще, а потім з'ясовується, що воно все разом так не працює. Що треба обирати або одне, і повністю, наприклад, залишити систему радянської освіти, трохи модифікувавши її під нові умови. Або брати вже суто європейські системи освіти, з усіма похідними — з усіма мінусами і плюсами.
(Студент, Архітектура)

Ну, в Україні, я вважаю, що вища освіта на гарному рівні. Звісно, не європейський високий рівень, але теж добра, непогана вища освіта в нас.
(Студент, Агрономія)

Ставлення
до альтернативних
траєкторій після
школи ●

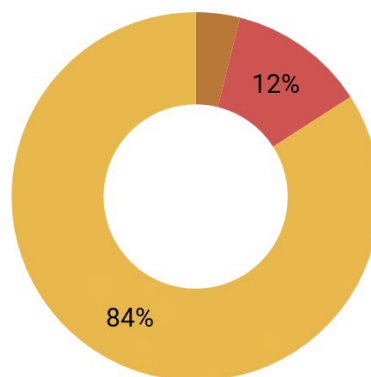
Перерва перед вступом до ЗВО (gap year)

Ми спробували з'ясувати, як студент_ки ставляться до альтернатив вищій освіті в Україні та загалом після випуску зі школи. Одним із таких варіантів може бути перерва перед вступом до ЗВО (gap year), під час якої можна краще підготуватися до ЗНО і перескласти його, попрацювати, розібратися, на якій спеціальності хочеться навчатися. Наразі така практика не є поширеною серед українських випускни_ць після закінчення школи, а загалом у суспільстві стикається з негативним сприйняттям і стереотипами — наприклад, що за цей час молодь може «розлінитися», перехоче продовжувати вчитися, втратить багато часу.

Серед опитаних першокурсни_ць більшість (84%) не розглядали варіант взяти перерву після школи перед вступом до ЗВО. Та 12% все ж думали про таку можливість, а ще 4% раніше скористалися нею — навчаються якраз після року (або кількох) перерви.

Чи ви розглядали варіант не йти одразу в ЗВО після школи, а взяти рік перерви?

● Вступили після перерви ● Так ● Ні

Примітка: N=2000

Серед опитаних варіант взяти рік перерви після школи розглядали частіше першокурсни_ці з найнижчими балами (21%) у порівнянні з «хорошист_ками» (11%). Можна припустити, що вони частіше розглядали таку можливість, щоб мати рік підготовки до ЗНО і здати його краще через рік. Також це можна пояснити тим, що серед відмінни_ць більш поширена усталена думка про нерозривність освітніх етапів — одразу після школи вступати до університету.

Чи ви розглядали варіант не йти одразу в ЗВО після школи, а взяти рік перерви?

(Розподіл за конкурсними балами)

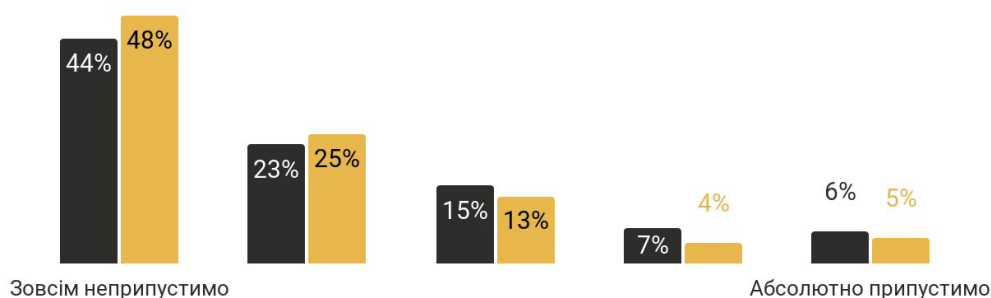

Примітка: Конкурсний бал 101-124 – n=78, конкурсний бал 126-150 – n=457, конкурсний бал 151-175 – n=877, конкурсний бал 176-200 – n=588

Для меншості першокурсни_ць (13%) така перерва перед вступом до ЗВО є припустимим варіантом, і майже стільки ж вважають, що їхня родина мала б таке саме ставлення (9%). Водночас повністю негативно до року перерви ставляться значно більше – 44%, а ще 16% – нейтрально.

Чи припустимо було б, якби ви взяли рік перерви перед вступом до ЗВО?

■ Для вас особисто ■ Для вашої родини

Примітка: N=2000; варіант «Важко відповісти» – по 5% у кожному питанні

На глибинних інтерв'ю студент_ки також здебільшого зауважували, що не розглядали можливості взяти рік перерви перед вступом до ЗВО. Одна з причин доволі очевидна – деякі вже точно знали, де й на кого хочуть навчатися. Проте були як ті, хто не розуміють таке рішення й загалом його не схвалюють, так і ті, хто цілком позитивно ставляться до нього.

Студент_ки з негативним ставленням до року перерви сприймають такий варіант у буквальному сенсі як «перерву» або іноді – як бездіяльність, і тому пояснювали свою позицію відповідними уявленнями. Дня них гар уеар – це нерациональна витрата часу і його гаяння, ймовірність забути шкільні знання за рік, можливість занадто розслабитися, час для байдкування. Ці ж уявлення вони транслювали щодо своїх знайомих, які скористалися такою можливістю. На їхню думку, ті нічого не робитимуть рік, а потім зрештою не вступають в університет, бо

вже не захочуть, тож краще не втратити рік навчання, а вступити до університету і перевестися на іншу спеціальність або ЗВО, якщо щось буде не подобатися.

Не знаю, просто не бачу сенсу витрачати рік. В будь-якому випадку, якщо тобі не сподобається, ти ж можеш перевестись, піти на інший... Тому я зразу знала, що буду вступати після 11 класу.
(Студентка, Філологія)

Ні, не розглядала, тому що мені якось рік сидіти і взагалі нічого не робити — для мене це якось незвично. Я завжди себе чим-то, так сказати, завлікаю, і мені завжди треба щось робити. Тим паче, що я навчаюсь на ту спеціальність, яка дійсно мені подобається, і я хотіла навіть поскоріше закінчити школу і піти навчатись вже в університет.
(Студентка, Психологія)

Інформант_ки, які розглядали такий варіант або мають знайомих, які ним скористалися, навпаки, називали переваги року перерви після школи. На їхню думку, gap year потрібен для особистого вибору, щоб визначитися, чим займатися в житті, відпочити від навчання у школі, для роздумів та зважування варіантів щодо спеціальностей для вступу, щоб вивчити іноземну мову для вступу за кордон. Деякі зазначали, що за рік можна більше зрозуміти, куди хочеться вступити, і, відповідно, зробити більш усвідомлений вибір. При чому, за словами студент_ок, їхній вибір університету або спеціальності міг би змінитися, якби вони вирішили взяти рік перерви. Але вплинути на такий вибір можуть і зовнішні обставини — наприклад, для тих, хто не змогли вступити через недостатню кількість балів. Відіграє роль тут і фінансова складова: роком перерви можуть скористатися, щоб попрацювати та назбирати грошей на своє навчання або утримання під час навчання, тому що цими коштами не завжди можуть їх забезпечити батьки.

Це залежить індивідуально, від ситуації. В кожного яка ситуація, які інтереси, що він взагалі планує робити, і думаю, що в деяких випадках це може бути досить цікаво і корисно. Там я знаю, що на Заході досить часто там займаються волонтерством в цей період, їздять по світу і так далі, то в принципі це досить цікаво.
(Студент, Музеєзнавство)

Ну, взагалі, я сама думала про таке. Я про таке ніколи не чула, але мені про це сказав мій друг — що його знайомий брав рік перерви, і за цей рік він поняв саме, чим він хоче займатись. Бо оцей рік перерви насправді потрібен — цей розрив між школою і універсом. Бо ти не можеш привикнути, ти не можеш сприйняти, куди ти хочеш, що ти хочеш. Так само ЗНО — як я оце думала про генну інженерію і про ін'яз — це дві різні спеціальності, дві різні — які брати ЗНО предмети ти сам не можеш придумати. І ти всьо зважиш за цей рік, ти можеш подумати, чи треба тобі та освіта, чи ти можеш поїхати на заробітки. Я до цього добре ставлюсь, це є класна можливість обдумати.
(Студентка, Прикладна фізика і наноматеріали)

Під час глибинних інтерв'ю студент_ки говорили про різну реакцію батьків на те, якби вони гіпотетично взяли рік перерви. На думку деяких, батьки підтримали б будь-який вибір, але могли б бути й проти, зокрема через те, що це марна трата часу та байдкування рік. Деякі інформант_ки зазначали, що батьки краще б поставилися до такого варіанту, якби вони їм пояснили, що цей рік працювати-

муть або самостійно навчатимуться. Водночас більш негативно на таку ситуацію, на думку інформант_ок, відреагувало б інше їхнє оточення — зокрема йшлося про бабусь та дідусів, а також знайомих з рідного міста.

Ну, батьки, мені здається, мене б зрозуміли. А так як в нас місто невелике, то пішло б: «О, вона ЗНО не здала», «О, вона тому не пішла», «О, вона то...»
(Студентка, Публічне управління та адміністрування)

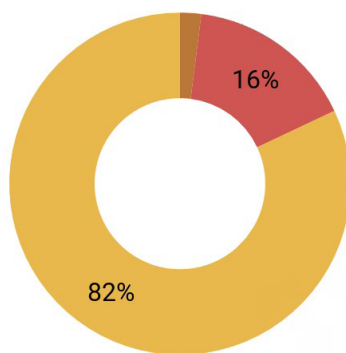
Друзі б поставились нейтрально, тому що це не їхній вибір. А сім'я, я думаю, більш негативно. Тому що вони з такою позицією, як я, що краще поступити в вищий навчальний заклад після 11 класу і, навіть якщо уже не сподобається в навчальному закладі, краще, в принципі, уже взяти перерву, забрати документи, ніж після 11 класу.
(Студентка, Медицина)

Навчання за кордоном

Також ми вирішили з'ясувати, яким серед студент_ок є ставлення до закордонної вищої освіти як альтернативи українській. За результатами опитування, серед першокурсни_ць бакалаврату 18%² планували вступати до університету за кордоном, зокрема 2% навіть подавалися, а решта 16% лише розглядали такий варіант, проте документів не подавали. Натомість решта, які становлять абсолютну більшість, орієнтувалися на навчання в Україні.

Чи планували ви вступати в ЗВО за кордоном?

- Так, подавалися до закордонного ЗВО ● Так, розглядали варіант як бажаний, але не подавали документи
● Ні

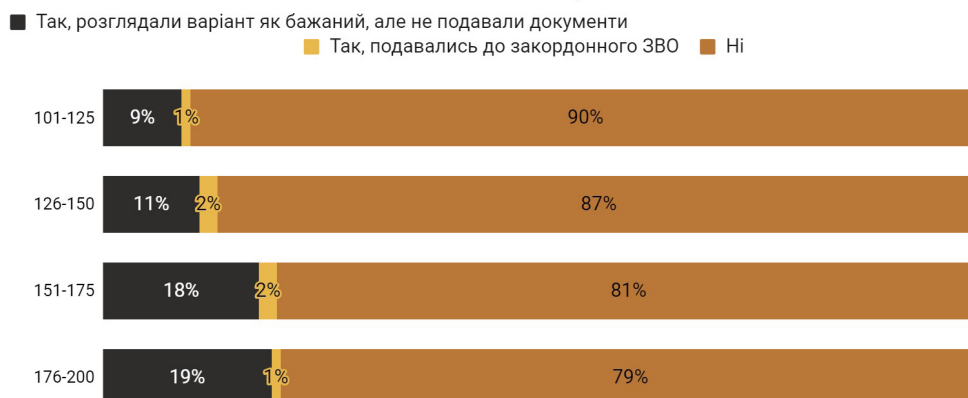
Примітка: N=2000

Таку можливість частіше розглядали першокурсни_ці з високими (19%) та середніми (18%) конкурсними балами. Це можна пояснити тим, що респондент_ки з високими та найвищими балами були більше впевнені у своїх знаннях, щоб вступити за кордон — відповідно, були орієнтовані на якіснішу освіту. Ті ж, хто мали середні конкурсні бали (151–175), могли мати побоювання, що не зможуть пройти

² Ці дані говорять лише про тих, хто навчалися на першому курсі бакалаврату, а не про всіх вступни_ць 2019 року.

на бюджет на бажану спеціальність або університет в Україні, тому розглядали вступ до іншої країни як запасний варіант.

Чи планували ви вступати в ЗВО за кордоном? (Розподіл за конкурсними балами)

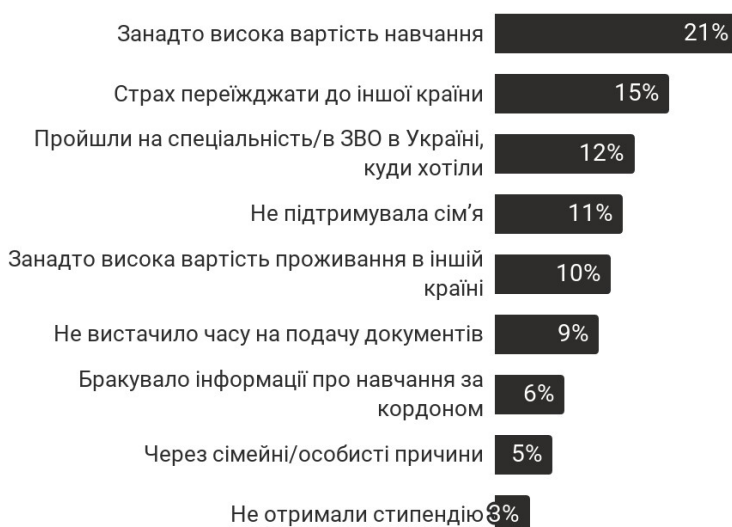

Примітка: N=2000

Якщо подивитися за спеціальностями, на яких навчаються першокурсни_ці, найменше схильними до виїзду були ті, хто навчаються на освіті (93%) та аграрних науках або ветеринарії (88%).

Найчастіше респондент_ки не вступали в університети за кордон через високу вартість навчання (21%). Менш поширеними причинами були страх переїжджати до іншої країни (15%), вступ на бажану спеціальність в Україні (12%) та брак підтримки родини (11%). Також на рішення не вступати на навчання за кордоном впливали брак інформації або часу на подачу документів, особисті причини, вартість проживання в іншій країні загалом тощо.

Чому ви не вступили в ЗВО за кордоном?

Примітка: N=358 (респондент_ки, які відповіли «Так, розглядали цей варіант як бажаний, але не подавали документи» або «Так, подавались до закордонного ЗВО» на питання «Чи ви планували вступати в ЗВО за кордоном?»); інші вказали 7%

Ми мали гіпотезу про гендерні відмінності в причинах не вступати в закордонний університет, зокрема що дівчата частіше відмовляються через страх переїжджати до іншої країни та сімейні чи особисті причини. Проте її не вдалося підтвердити через невелику кількість респонденток і респондентів, які обрали ці варіанти.

Серед учасни_ць глибоких інтерв'ю були також ті, хто розглядали варіант навчатися за кордоном, але в результаті відмовилися від цієї ідеї. В основному вони не подавали документи й не обирали конкретне місце, лише задумувалися про такий сценарій. Пояснювали відмову від нього низьким рівнем знання іноземних мов, браком часу на процедуру подачі або браком інформації про неї, браком підтримки батьків, страхом проживати далеко від родич_ок.

Це лише якщо ти сам зацікавлений і перериєш багато сайтів якихось польських, німецьких, французьких, якихось інших університетів. То, може, собі десь викопаш якусь можливість. Але щоб відчувати, що мені може хтось з цим допомогти, я не відчула. Тобто я не знала, на яких сервісах це публікується, хто може допомогти з цим, розказати про можливості співпраці з іншими країнами. Тому що університети вже здебільшого працюють з іншими, і є можливість там подвійного навчання чи програм обміну, поїздок кудись, літніх шкіл. (Студентка, Філологія)

При цьому деякі з інформант_ок серйозніше ставилися до можливості навчатися за кордоном: мали визначений університет та спеціальність, знали вартість навчання та процедуру вступу. Але вони змінили рішення через високу вартість програми чи проживання або не змогли точно відповісти про причину.

Я хотіла взагалі поїхати в Польщу, там я знайшла неймовірний університет [...]. Я прямо говорила: «Мама, я дуже туди хочу». Але він був дуже дорогий, і зараз іще дорожчий. (Студентка, Екологія)

Там [у Чехії] є дуже класний мед. [...] Я знайшла дуже класну організацію: вони збирали студентів, навчали їх мови. І там можна було здати іспити, вступити навчатися безкоштовно. Мені дуже сподобалася ця ідея. Я реально думала дуже довго, а потім якось не склалось.
(Студентка, Медицина)

Водночас деякі першокурсни_ці розглядають вступ до закордонного університету після закінчення бакалаврату, а також можливість поїхати за програмою обміну під час навчання в університеті.

Серед варіантів, куди подавали документи або планували вступити, називали як найближчі країни: Польщу, Чехію, Румунію, Росію, так і віддалені — Канаду. Загалом інформант_ки по-різному визначали, чому вони розглядали ту чи іншу країну. Однією з причин, що впливала на їхній вибір, була наявність в інших країнах друзів або родичів. Були й інші фактори, безпосередньо пов'язані з навчанням: наявність конкретного профільного університету, можливість працевлаштування в майбутньому в обраній країні. Деякі студент_ки транслювали загальноприйняте бачення про переваги конкретних країн — зокрема Чехії та Польщі, де життя дешевше, ніж в країнах Західної Європи, простіше вступити та в майбутньому знайти роботу. Для когось також навчання в іншій країні було радше запасним варіантом на випадок невдалої спроби вступу в Україні.

Ну, я хотіла йти і в Румунію, і розглядала таке — або Польща. Ну, казали, що якщо я закінчу в Румунії, то там потім більш з Європою — зможу працювати зі своїм дипломом в більше країнах світу. Отак як у нас в Україні, ми зі своєю українською освітою тільки в Україні можемо, а якщо за кордоном, то ми можемо в більше країнах. Тому я більше розглядала для себе, ну, щоб можна було працювати будь-де. А так, зараз в Україні, а там побачу ще, де я буду.
(Студентка, Публічне управління та адміністрування)

Професійно-технічна освіта

На глибинних інтерв'ю ми також запитували про ставлення до професійно-технічної освіти як однієї з альтернатив вищій освіти. Деякі інформант_ки взагалі не розглядали такий сценарій: у школі про це не говорили й не розповідали, не приходили представни_ці закладів професійно-технічної освіти, першокурсни_ці не розглядали інших варіантів, крім вищої освіти. Інші таку можливість не асоціювали з траєкторією руху після школи, а скоріше сприймали як продовження середньої освіти після 9 класу.

Я навіть і не задумувалась, щоб піти після 9 класу. Я хотіла до 11. Мені подобався мій клас, і у мене не було такого, щоб поскоріше зі школи, ні. І в мене якось, все одно, навіть якщо піду після 9, то я все одно піду в університет, все одно хотіла вищу освіту... І я якось даже не розглядала цей варіант, щоб після дев'яти.
(Студентка, Психологія)

Тож здебільшого першокурсни_ці не розглядали такий варіант і аргументували це по-різному. Насамперед йшлося про неprestижність професійно-технічної освіти порівняно з вищою, або вони казали, що їхній вибір можуть висміяти, наприклад, однокласни_ці. Також не планували вступати до закладів професій-

но-технічної освіти через недостатньо вигідний рівень кваліфікації та працевлаштування, на думку самих першокурсників, через що в майбутньому можуть виникнути складнощі з пошуком роботи.

Ні, я не хотіла в коледж. В коледжі, там медсестри, і мені не дуже хотілося бути медсестрою, я хотіла стати саме лікаркою.
(Студентка, Медицина)

Більш того, деякі студентки сприймають професійно-технічну лише як повну середню освіту — відповідно, на їхню думку, після її закінчення немає достатньо можливостей, щоб отримувати хорошу роботу. Також ішлося про те, що робота в майбутньому передбачатиме важку фізичну працю. Деякі інформантики мали уявлення, що після закладу професійно-технічної освіти все одно доведеться вступати до ЗВО — саме тому такий сценарій не здавався вигідним для них, оскільки доведеться навчатися більше років.

Деякі соромляться, можливо, навчатися в університеті... не в університеті, а в закладі. Можливо, деякі через відсутність нормальної... не нормальної, а професії, яка б їм imponувала — наприклад, мені після дев'ятого не imponували професії стати «станочником» на заводі чи автослюсарем.
(Студент, Комп'ютерні науки та технології)

За словами студентки, їхні однолітки не обирають цей варіант також через тиск з боку батьків обирати університет, а не заклад професійно-технічної освіти.

Тому що є фактори як батьки. Тобто, наприклад, ось в якийсь момент пацанчик з сім'ї якихось там професорів, то зрозуміла річ, що вони будуть йому казати: «Ти не йди на зварника, ти йди там на вищу освіту».
(Студент, Ветеринарна медицина)

На думку студентки, їхні однолітки найчастіше після школи вступають до професійно-технічних закладів через те, що не змогли вступити в університет або потребують фінансового забезпечення, відповідно, вони швидше отримують професію і зможуть заробляти гроші. Деякі студентки трансливали стереотипне ставлення до тих, хто вже пішли навчатися у професійно-технічні заклади замість університетів. На їхню думку, це ті, хто не мали успіхів у школі, не знали, чим хочуть займатися в житті, та ті, хто не отримують престижний фах.

Ну, серед знайомих у мене так само в класі пішли в технікум. Це пов'язано, по-перше, з тим, що... Ну, можна сказати, в мене були в школі двійшники, які і пішли туди. В них немає мрії піти вчитись — це просто щоб була галочка, що десь вчишся.
(Студентка, Прикладна фізика і наноматеріали)

Інформантики, які розглядали варіант професійно-технічного закладу, робили це радше формально: вони або в результаті вирішили все ж вступати в університет, бо набрали потрібну кількість балів, або мали це як запасний варіант через наполягання батьків.

А, це я розглядав, якщо я не витягну по своїм балам із ЗНО, якщо я не поступлю в університет, то да, прийшлося би в бурсу йти, це так батьки казали. А вабще я планірував в армію піти, і бурсу як варіант я особо не враховував. Ну, так, прийшлося б іти, щоб якусь спеціальність получить, але толком як варіант я її не враховував.
(Студент, Педагогіка)

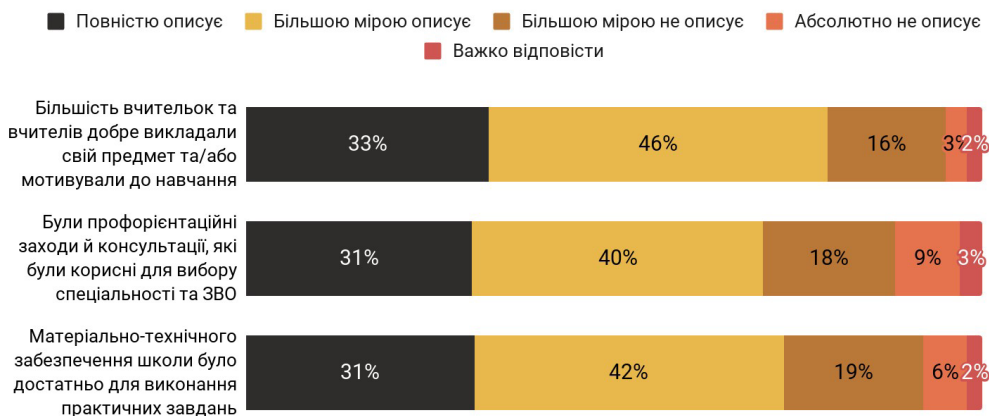
На глибинних інтерв'ю студент_ки називали й інші альтернативи вищій освіті, крім тих, про які ми запитували. Серед них була можливість займатися спортом або музикою, піти працювати або служити в армії. Однак ці варіанти студент_ки не сприймали серйозно, радше залишили їх як запасні на той випадок, якщо вони не зможуть нікуди вступити взагалі.

Навчання у школі:
вчитель_ки,
профорієнтація,
контроль батьків ●

Ми також вирішили перевірити, як першокурсни_ці загалом оцінюють своє навчання у школі. Загалом, фактори, які оцінювали респондент_ки, можна поділити на три підгрупи: вплив школи на вибір вищої освіти, атмосфера шкільного середовища та ставлення до власного навчання. Окремо ми також питали в них про роль батьків у їхньому навчанні.

Більшість опитаних позитивно оцінюють свій досвід навчання у школі: майже 80% вважають, що вчительки добре викладали свої предмети та мотивували до навчання, 68% зауважили, що профорієнтаційні заходи та консультації були корисними для вибору спеціальності та ЗВО, 73% зазначили, що матеріально-технічного забезпечення було достатньо для виконання практичних завдань.

Наскільки твердження, наведені нижче, описують ваше навчання в старших класах?

Примітка: N=2000

Власне ставлення до навчання першокурсни_ці оцінювали теж позитивно: 80% зауважили, що навчання для них було цікавим і важливим, 69% вказали, що їм було важливо бути одн_ією з найкращих і мати високі результати.

Очікувано, що мати високі успіхи в навчанні було важливіше для бюджетни_ць (75%), ніж для контрактни_ць (65%). Водночас до трактування цієї відповіді треба ставитися з обережністю, адже респондент_ки суб'єктивно оцінювали свій досвід, а мотивація мати високі успіхи може бути різною і не означає, що вони їх насправді мали.

У деяких відповідях примітною є гендерна різниця — зокрема, для дівчат (76%) важливіше було мати високі результати, ніж для хлопців (61%).

70% першокурсни_ць також займалися поза школою: гуртками, проектами, позашкільним навчанням. Додаткові заняття поза школою мали більше дівчат, ніж хлопців: 73% і 66% відповідно.

Загалом, на думку першокурсни_ць, батьки їх більше підтримували в навчанні та цікавилися їхніми успіхами (82%), ніж контролювали навчання та були ви-могливими (66%). Цікаво, що батьки частіше контролювали тих, хто мали середні бали (71%), ніж тих, хто мав найнижчі (61%) або найвищі бали (64%). З одного боку, це не підтверджує уявлення про те, що відмінни_ць частіше контролюють батьки. А з іншого — тиск та контроль батьків не завжди може призводити до успішних результатів.

Існує і різниця між балами у тих, кого батьки підтримували у навчанні. Найрідше це робили батьки респондент_ок з найнижчими балами (78%), найчастіше — батьки першокурсни_ць з найвищими балами (88%). Відповідно, якщо бать-

ки підтримують своїх дітей і цікавляться їхніми успіхами, це може, навпаки, стимулювати їх краще вчитися.

На глибинних інтерв'ю студент_ки розповідали, що батьки їх контролювали здебільшого в початковій школі, а вже в наступних класах більше підтримували та допомагали за необхідності.

Ну, батьки, як я в школі була, вони дуже цікавилися моїм навчанням, вони перевіряли постійно мої домашні завдання, це була жорстока перевірка. Інколи переписувала по декілька раз домашнє завдання. І взагалі, вони мене спонукали в початкових класах, а потім я вже сама зрозуміла, що мені потрібно навчатись і мені це пригодиться в майбутньому, ну, і також при вступі в вищий навчальний заклад. Тому я старалась вчитись, і батьки мене заохочували, підтримували, інколи щось не виходило, тому їхня підтримка допомагала.
(Студентка, Медицина)

На глибинних інтерв'ю студент_ки здебільшого зауважували, що школа загалом майже не мала впливу на їхній вибір. Частіше згадували про шкільних вчителів_ок, які по-різному відігравали роль у виборі студент_ок або ж загальному процесі підготовки до вступу. Зокрема, вчитель_ки цікавилися, куди та на які спеціальності збираються вступати школяр_ки, допомагали та сприяли вивченню предметів для здачі на ЗНО. Допомога мала як більш загальний характер, тобто «кращі» університети та спеціальності радили загалом усьому класу, так і особистий, коли вчитель_ки під час розмов тет-а-тет могли пропонувати уч_еницям різні варіанти. Радити ЗВО вчитель_ки могли за кількома критеріями: місцеві університети, престижні університети та ті, у які вступали попередні випускни_ці шкіл. Поради щодо спеціальності більше відштовхувалися від особистих зацікавленостей та успіхів школяр_ок у конкретних предметах.

Вчителі радили, але більше це було як особистий характер. Це не було як на уроці прямо централізовано і так далі, щоб прямо от конкретний університет. Це було просто, скажем, він добре з математикою, то зрозуміло, коли він там готується на якусь там олімпіаду, сидить з викладачем, говорить, то він йому, звісно, щось підкаже, там, відповідь на запитання. В мене так само було з історії. Але це не носить характер саме централізованої політики самої школи.
(Студент, Музеєзнавство)

Ну, вчителі теж кажуть. Тобто якщо обирати... Тобто у вчительки, наприклад, здавали... Тобто коли я була в 10 класі, її учні були в 11. І потім, коли вони випустились, вона каже: «Ось мої вступили стільки в КПІ». Тобто інші ВУЗи вони не називають. А ось мої вступають кудись в КПІ або в Шевченка, то так, вони пишуться цим.
(Студентка, Інжиніринг обладнання виробництва полімерних та будівельних матеріалів і виробів)

Однак були й учителі_ки, які, навпаки, не допомагали і радше демотивували уч_ениць — занижували оцінки або навіть ображали.

Не всі. Просто були такі вчителі, які говорили: «Ну, от ви не вчитесь, ви нічого не досягнете в житті, ви нічого не знаєте, у вас нічого не вийде, у вас в голові тільки одні ігри, гуляти, хлопці-дівчата і все». А були такі, що говорили: «Я в вас вірю, у вас все вийде, ви молодці, ви наполегливо вчилися всі роки, ви всі готуєтесь». Всяке бувало.
(Студентка, Філологія)

Ну, вчилась я добре, на нормальному рівні, не була відмінницею. І в нас вчителі в школі, вони не завітали до того, щоб ми здавали чотири предмети на ЗНО, і не допомагали з вибором професій. Навіть якщо казали, що... Наприклад, я казала, що хочу на психолога, були такі вчителі, які казали мені, що з мене психолог буде ніякий.

(Студентка, Психологія)

У більшості студент_ок у школах проводили профорієнтаційні заходи, які були корисні для вибору ЗВО та спеціальності. Натомість на глибинних інтерв'ю про такі заходи відгукувалися радше негативно. Інформант_ки в основному розказували про два формати таких заходів: профорієнтаційні тести та відвідування школи з боку представни_ць різних ЗВО. Про тестування відгукувалися негативно або ж нейтрально, адже вони або ніяк не допомагали визначитися з майбутньою професією, або просто підтверджували той вибір, який вже зроби_ла уч_ениця.

Презентації, які влаштовували у школах представни_ці університетів, за словами студент_ок, теж не були ефективними для них особисто. По-перше, могли приходити з місцевих ЗВО або з сусідніх областей, і вони не співпадали з орієнтирами самих студент_ок. По-друге, ці ЗВО мали специфічні напрями: військові, поліцейські – відповідно, це не сходилося з бажаннями студент_ок, які вже визначилися зі спеціальністю. Натомість кілька інформант_ок зауважували, що такі презентації ЗВО переконали до них вступати їхніх однокласни_ць, які до цього не знали, куди подавати документи. Проте вони подалися туди не через власні вподобання, а радше через гарні умови, які їм було запропоновано. Під час цих презентацій університети могли запрошувати на День відкритих дверей і навіть пропонувати безкоштовні поїздки до університету.

Такі ось ближні вузи до моєї школи і рекламували так свій вуз. І це було, ну, так собі, тому що всіх людей як би вели в один вуз, навіть якщо людина не хотіла, її примушували туди йти.

(Студент, Журналістика)

Ось про тих учнів, які не знали, куди вступити. До нас ще приходили з військових університетів та поліцейських. І ось велика кількість учнів, які не знали, куди вступити, пішли саме до військових... ой, до поліцейських університетів та військових. Я не знаю, що вплинуло на їхній вибір. Там розповідали, що буде безкоштовне харчування, житло, одяг, все буде безкоштовно та навіть там стипендія усім. Тобто туди пройти буде легко, і там на деякі спеціальності саме у цих університетах потрібно чи тільки два предмети ЗНО, чи тільки один, тобто якісь такі бонуси, можна так сказати.

(Студент, Комп'ютерні науки та технології)

Чим школа могла б допомогти у виборі?

На глибинних інтерв'ю першокурсни_ці загалом скаржилися на брак дієвих профорієнтаційних заходів — як тестів, так і презентацій від університетів у школах. Деякі інформант_ки зазначали, що було б корисно, якби з університетів приїжджали не студент_ки, а викладач_ки. На їхню думку, вони більш кваліфіковані і змогли б представляти навчальний заклад краще. Йшлося про те, що було б корисно влаштовувати екскурсії від школи до університетів — особливо це стосувалося тих, хто раніше проживали в сільській місцевості або невеликих містах.

Інформант_ки з негативним для них досвідом взаємодії зі шкільними вчитель_ками вважають, що ті мали б цікавитися планами та намагатися допомогти з їхнім вибором — це було б корисно для випускни_ць. Зокрема, декілька інформант_ок пропонували заняття в межах класних годин, де могли б проводити різні профорієнтаційні заходи. Однак ці заходи мають бути орієнтовані на потреби всіх уч_ениць. Це означає, що школам варто запрошувати спеціаліст_ок з університетів або спеціальностей, якими цікавляться школяр_ки. Також зазначалося, що вчитель_ки мають бути більше вмотивовані до викладання.

Я думаю, що є багато спеціальностей, які менш відомі і про які, навіть коли ти вже подаєш документи, ти знаєш мінімум інформації і якогось більшого, не знаю, опису, можливо. Можливо, якби нас знайомили з певними спеціальностями... Не на всіх спеціальностях, коли ти відкриваєш спеціальність, пише, от ким ти будеш в кінці. ... Ти не знаєш, що в кінці з тебе вийде, який спеціаліст. (Студент, Філологія)

За словами студент_ок, у старших класах багато непотрібних предметів, хоча їм хотілося більше зосереджуватися на тих, які будуть потрібні для здачі ЗНО. Деякі вказували, що вчитель_ки не консультували їх щодо деталей процесу вступної кампанії, хоча вони цього потребували. Інші ж студент_ки, які отримували цю інформацію від вчитель_ок, казали, що це корисно, адже цій інформації точно можна довіряти.

Нам бракувало, щоб нам у школі нормально пояснили всю систему подачі документів, систему оцінювання ЗНО. Ну, нам пояснювали якісь основні такі аспекти, але не все. От коли прийшов час подачі документів, навіть електронно, нам не пояснили, як правильно розставляти пріоритети, все це я робила сама з мамою і її знайомою, яка минулого року допомагала своїй доньці. (Студентка, Філологія)

Процес вибору
місця навчання ●

Час вибору університету та спеціальності

Більшість першокурсни_ць (61%) визначились, у який ЗВО хотіли б вступити, у старшій школі — 10 або 11 клас, при цьому більша частка — у випускному класі. Поза цим, чверть зробили вибір уже після закінчення школи: 16% прийняли рішення після отримання результатів ЗНО, а ще 10% — під час вступної кампанії. Лише десята частина першокурсни_ць визначилися з університетом до старших класів.

Схожі результати були щодо вибору спеціальності: більшість визначилися або в 11 (33%), або в 10 класі (22%). Водночас третина респондент_ок обрали спеціальність після складання ЗНО: 19% — після отримання результатів, а 13% — під час вступної кампанії. Як і у випадку з вибором університету, лише десята частина вступни_ць визначилися з вибором спеціальності в середній школі.

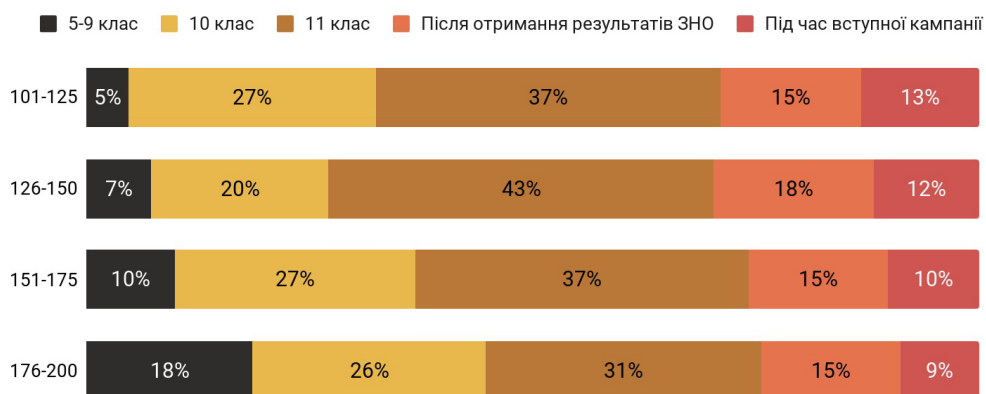
Коли ви визначились, у який ЗВО/на яку спеціальність хотіли б вступити?

Примітка: N=2000. Повні варіанти відповідей: «В середній школі (5–9 клас)», «У 10 класі (включно з літом перед 11 класом)», «В 11 класі», «Після отримання результатів ЗНО», «Під час вступної кампанії». «Важко сказати» — по 1% у кожному питанні

Якщо між студент_ками бюджету і контракту немає значної відмінності у відповідях, то вона є серед першокурсни_ць із різними конкурсними балами. Наприклад, з-поміж першокурсни_ць-відмінни_ць (з конкурсним балом 176–200) 19% визначились, у який ЗВО хотіли б вступити, ще в середній школі. Натомість найменше в цій категорії тих, хто обрали ЗВО вже під час вступної кампанії. У вступни_ць з меншими конкурсними балами ситуація протилежна: майже третина з них визначилися щодо ЗВО вже після завершення навчання у школі, і серед них найменше визначилися з вибором ще в середній школі.

Коли ви визначились, у який ЗВО хотіли б вступити? (Розподіл за конкурсними балами)

Примітка: конкурсний бал 101-124 – n=78, конкурсний бал 126-150 – n=457, конкурсний бал 151-175 – n=877, конкурсний бал 176-200 – n=588. Обрали «Важко сказати» 1%

Щоправда, така тенденція не відтворюється у відповідях щодо вибору спеціальності. В усіх категоріях за конкурсним балом більшість визначалися зі спеціальністю в старшій школі і меншість – під час вступної кампанії.

Коли ви визначились, на яку спеціальність хотіли б вступити? (Розподіл за конкурсними балами)

Примітка: конкурсний бал 101-124 – n=78, конкурсний бал 126-150 – n=457, конкурсний бал 151-175 – n=877, конкурсний бал 176-200 – n=588

Існує також статистично значущий зв'язок між часом визначення щодо ЗВО зі спеціальністю та тим, що мотивує вступити, щоб отримувати вищу освіту. Серед тих, хто раніше визначилися з університетом (у 5-9 класі), більшість хочуть отримати вищу освіту задля знань і навичок для обраної професії – 61%. Натомість серед них найменше таких, хто здобувають вищу освіту, щоб отримати диплом – 29%. Схожа ситуація з часом вибору спеціальності: ті, хто раніше визначалися зі спеціальністю, також частіше зазначали, що вирішили здобувати вищу освіту заради знань та навичок, а також щоб займатися наукою. Натомість серед тих, хто обирали спеціальність вже після отримання результатів ЗНО або під час вступної кампанії, більше

вирішили здобувати вищу освіту для отримання диплома, через тиск з боку батьків або через те, що зазвичай усі йдуть до ЗВО після школи.

Ми також мали гіпотезу, що існує статистично значущий зв'язок між тим, коли учнівство визначається, де і на кого навчатись, і вже обраною спеціальністю. Найбільше тих, хто робить вибір заздалегідь, серед студент_ок Медицини: загалом 78% визначилися ще під час навчання у школі (зокрема 23% — ще в середній). Попри усталене уявлення, що абітурієнт_ки, які вступають на педагогічні спеціальності, роблять це через низькі бали ЗНО або брак інших варіантів спеціальності, більшість також визначилися зі спеціальністю ще в школі, з яких 43% — в 11 класі. Натомість майже половина студент_ок, які навчаються на технічних або математичних спеціальностях (за винятком ІТ-спеціальностей), визначилися вже після отримання результатів ЗНО або під час вступної кампанії.

Серед тих студент_ок, які раніше визначилися з університетом та спеціальністю, абсолютна більшість (94%) повністю або радше задоволені місцем навчання. Це цілком закономірно, якщо вони тривалий час прагнули потрапити до того чи іншого університету або навчатися на конкретній спеціальності.

Водночас серед тих, хто визначилися пізніше (після ЗНО або під час вступної кампанії), все ще більше половини повністю задоволені місцем, у якому вони зрештою навчаються (від 52% до 59%). Це може вказувати на те, що попри пізніший час вибору, ці студент_ки зробили вибір, який їх цілком задовольняє. Водночас варто пам'ятати, що опитування було проведене на початку навчального року, коли студент_ки тільки починали навчання в університеті та на спеціальності. Цим також можна пояснити доволі високі показники цілковитої задоволеності місцем навчання.

На глибинних інтерв'ю першокурсни_ці переважно говорили, що вибір університетів, до яких подавати документи, робили вже в старшій школі — в 11 класі. Навіть ті, хто думали про ЗВО з середньої школи, «вже серйозно» починали розглядати варіанти в основному в 10 або 11 класі.

Інформант_ки, які обирали університет вже після отримання результатів ЗНО, аргументували це тим, що знання балів ЗНО дає краще розуміння шансів вступити в той чи інший університет.

Я взагалі планував вступати в [один ЗВО], але потім отримав бали і зрозумів, що є шанси на бюджет в [інший ЗВО], і поставив перший пріоритет.
(Студент, Стоматологія)

Проте були й інформант_ки, які вважають такий шлях нелогічним і самі визначилися з університетом до складання ЗНО. При цьому вибору університету передував вибір спеціальності. Вже виходячи з того, яку спеціальність вони хочуть здобувати, студент_ки обирали університети, які можуть їм запропонувати ці спеціальності.

Ну, взагалі-то я вирішив вступати на технічну спеціальність у середині 11 класу. Тобто це вже так спонтанно було. І я почав цікавитися, які є технічні вузи у моєму місті та в інших містах.
(Студент, Комп'ютерні науки)

Ще одним поштовхом до вибору університету, за словами деяких інформант_ок, було закінчення 9 класу та потреба визначитись із подальшим освітнім шляхом: отримувати професійно-технічну освіту або завершувати середню і потім здобувати вищу освіту. Водночас на вибір як освітньої траєкторії загалом, так і ЗВО могли впливати значною мірою батьки або інші значимі дорослі.

Почали говорити ми про це класі в 8–9. Ну, це в класі... В класі 8, мабуть, коли я хотіла піти після 9 класу. Мені кажуть: «Ну, будеш вступати в КПІ». Я не знаю, я просто боялась, що я туди не вступлю, тому, швидше за все, хотіла піти після 9 класу.

(Студентка, Інжиніринг обладнання)

Насправді, я з дитинства мріяла про цей інститут, я з дитинства хотіла сюди вступити — до цього вишу. Мені з дитинства його бабуся... рекламувала, так сказати.

(Студентка, Середня освіта)

Щодо спеціальності з аналізу глибинних інтерв'ю можна виділити дві основні стратегії вибору. Перша — більш-менш точне уявлення про бажану спеціальність ще в старшій школі, відповідно до якого інформант_ки обирали предмети ЗНО, а потім і університет. Друга — вибір спеціальності залежно від результатів ЗНО, предмети для якого обирали або «базові», або зважаючи на успішність у шкільних предметах.

То, напевно, більше зразу був базовий [набір предметів ЗНО]. Тому що ми подавали документи ще в лютому, важко було сказати, що буде в травні і пізніше. Ну, в нас вийшло так, що весь клас здавав якийсь базовий предмет.... Базовий набір предметів. Там було відрізнено тільки географія і біологія, але всі, так сказати, були базові предмети. Багато хто взагалі не знав, тільки одна дівчина знала, куди вона буде точно вступати — було байдуже, коштовне чи безкоштовне навчання. А всі орієнтувались більш по балах ЗНО.

(Студентка, Середня освіта)

Звісно, не можна сказати, що в цьому випадку спеціальності обирали абсолютно випадково — інформант_ки так само орієнтувались на власні інтереси та вподобання, а іноді все ж і раніше вже задумувалися про ці спеціальності. Радше, за такого варіанту інформант_ки робили остаточний вибір, на які програми подавати документи, лише побачивши, скільки балів вони отримали за ЗНО.

Однією з причин таких стратегій можуть бути уявлення, які мають абітурієнт_ки щодо вступу та навчання в тих чи інших університетах, а можливо, і щодо спеціальностей. Одна з інформанток під час опису процесу вибору університету вже після отримання результатів ЗНО сказала, що однією з причин не подавати заяви до київських університетів був брак балів. Вони з однокласницями обговорювали, що для вступу на бюджетне місце до Києва потрібно мати конкурсний бал не менше 190–195.

Повертаючись до тих, хто обирали спеціальності під час навчання у школі: переважно інформант_ки зазначали, що задумуватися про це починали у 8–9 класі або вже у старшій школі. Такий час вибору принаймні для декого був зумовлений появою нових тем у шкільних програмах, які зацікавлюють учнівство та змушують розглядати інші варіанти спеціальностей для здобуття вищої освіти.

Отак клас 8-й–9-й, я тоді думала йти у медичний університет, але поки не була впевнена, на якого лікаря, от. А вже в 10–11, по суті, ми там вже більше вчили такі.... Як би це так сказати. От з біології ми вже більше почали проходити тоді ті теми, які мене зацікавили. Оце от якраз в 10–11 класі. І тоді я змінила напрямок, і якраз в той період обрала свою теперішню спеціальність.

(Студентка, Біотехнологія та біоінженерія)

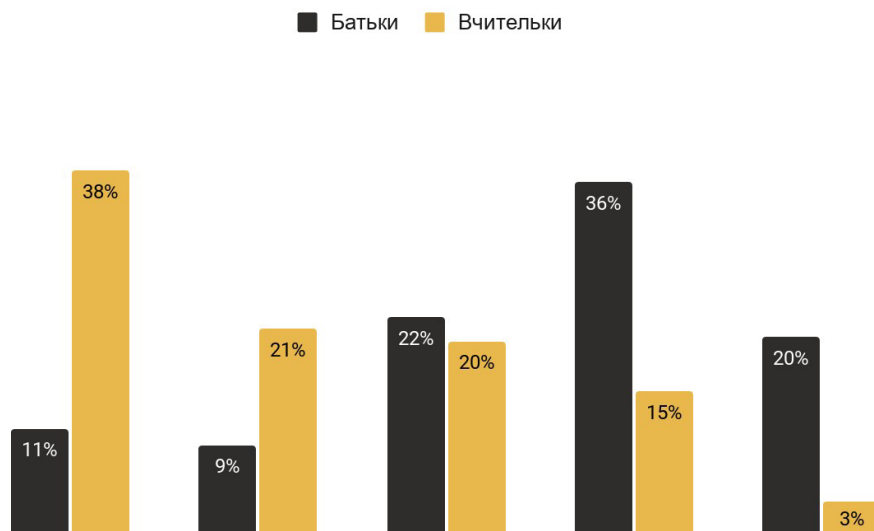
Мені дуже подобалася біологія і французька. І дуже сильно на мене впливала ця іноземна мова, бо в 6 класі ми якраз рішили, що я йду на «ін'яз». А потім я в 7 класі... Почалась біологія, і мою любов не можна було нічим підтопити. В 11 класі я вже казала, що або я йду на генну інженерію, або на ін'яз. (Студентка, Прикладна фізика)

Варто згадати також, що кілька інформант_ок зазначили, що обирали спеціальності вже під час вступної кампанії — під час подачі заявок.

Хто впливає на вибір місця навчання

Респондент_кам також було запропоновано оцінити, наскільки оточення мало вплив на їхній вибір місця навчання. На більшість з них вчител_ьки, друзі, сестри чи брати майже або взагалі не впливали — натомість вплив батьків виявився значно більшим. П'ята частина першокурсн_ць зазначили, що батьки мали високий вплив на їхній вибір місця навчання, для близько 58% — середній або близький до високого. І лише 11% зазначили, що батьки зовсім не мали впливу на їхній вибір місця навчання.

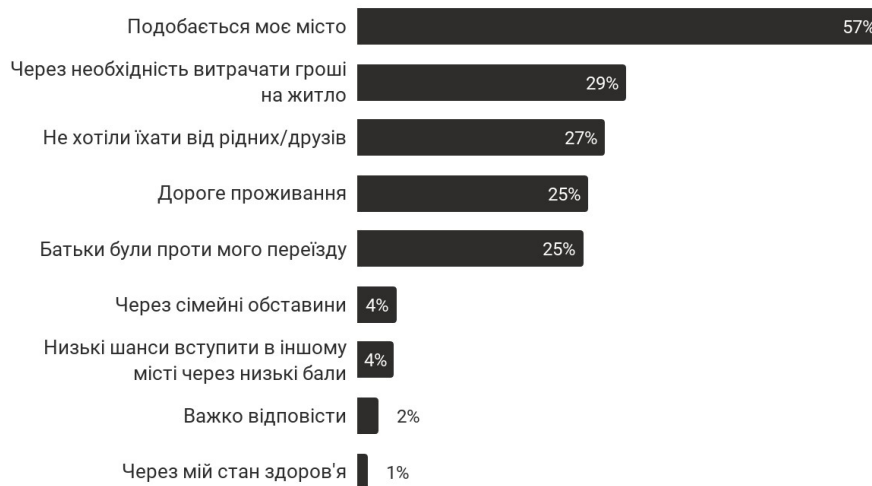
Якою мірою такі люди впливали на ваш вибір місця навчання?

Примітка: N=2000. Респондент_ки могли оцінити вплив за шкалою від 0 (зовсім не мали впливу) до 10 (мали високий вплив), для аналізу ці відповіді було згруповано; також «Важко відповісти» — 1% для батьків та 3% для вчитель_ок

Примітно, що ті студент_ки, які навчаються зараз на бюджетній формі, зазвичай вище оцінювали вплив вчител_ьок зі школи на власний вибір. Водночас для студент_ок, які вирішили продовжити навчання в рідному місті, родинні та дружні зв'язки були поширеними причинами не подавати документи в ЗВО в іншому місті. Супротив батьків/родини до переїзду як причину залишитися навчатись у своєму місті вказали майже чверть респондент_ок. Близько третини вказували інші причини залишитись: не хотіли їхати від рідні та/або друзів, їм подобається своє місто, а також через необхідність витратити гроші на оренду житла та проживання в іншому місті.

Чому ви не подавали заяви до ЗВО в іншому місті?

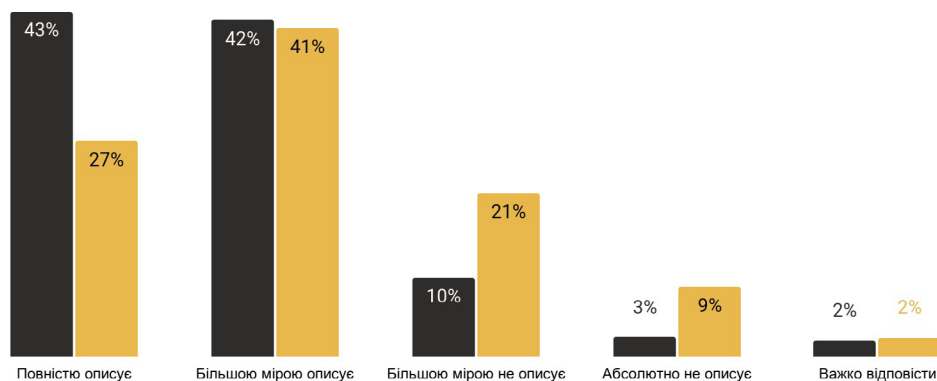

Примітка: респондент_ки могли обрати кілька варіантів відповіді; N=789 (ті, хто не подавали заяви до ЗВО в іншому місті). Повні варіанти відповіді: «Низькі шанси вступити в іншому місті через низькі бали», «Через необхідність витратити гроші на житло (оренду квартири)», «Дороге проживання (харчування, проїзд та інші супутні витрати)», «Батьки/сім'я були проти мого переїзду», «Не хотіли їхати від рідних/друзів/хлопця/дівчини», «Через сімейні обставини (наприклад, необхідність доглядати за членом сім'ї)», «Через мій стан здоров'я», «Подобається моє місто»

Батьки більшості мають значний вплив на навчання дітей ще в школі, а потім вже і під час вибору місця чи міста навчання. Абсолютна більшість респондент_ок (85%) також повністю або частково погодилися з твердженням, що їхні батьки підтримували їх у навчанні і цікавилися успіхами. Водночас для 68% опитаних батьки контролювали, як вони навчаються, і були дуже вимогливими.

Наскільки твердження, наведені нижче, описують навчання в старших класах?

■ «Батьки підтримували мене в навчанні й цікавилися успіхами» ■ «Батьки контролювали, як я навчаюся, і були дуже вимогливими»

Примітка: N=2000

Водночас коли йдеться про більш загальні речі — не конкретно про вибір ЗВО, спеціальності чи міста навчання, а загалом про рішення здобувати вищу освіту, лише 11% першокурсни_ць вказували, що роблять це через наполягання батьків та родини, як уже було згадано вище.

У глибоких інтерв'ю інформант_ки переважно зазначали, що обирали університет та спеціальність самостійно, без впливу батьків. Можливо, річ у тім, що слово «вплив» може сприйматися негативно: інформант_ки віддавали перевагу тому, щоб брати відповідальність за вибір місця навчання на себе.

Однак з відповідей на інші питання можна побачити, що в багатьох принаймні допомога чи поради з боку батьків були — в тій чи іншій формі. Звісно, деякі батьки більш наполегливо пропонували варіанти спеціальності, університету або навіть міста, однак інформант_ки не завжди зрештою приставали на такі пропозиції батьків. Також інформант_ки згадували про поради та м'яку підтримку батьків. Це могло виражатися або в висловленні своєї думки, або в безумовній підтримці вибору дитини, який подобається їй. Також під час аналізу глибоких інтерв'ю став більш помітний непрямий вплив професій батьків. Деякі абітурієнт_ки вступають на навчання не через тиск або наполягання батьків, а через досвід зростання і перебування довкола професії батьків, яка зумовлює проведення їхнього дозвілля, формування тих чи інших інтересів та навичок.

Просто я жив все життя фактично в архітектурному середовищі. Я дивився, що там батько малює, що там мама малює, сам собі підмальовував. Дуже рано почав орієнтуватися в просторі, займався картографією, почав малювати плани і так далі.

(Студент, Архітектура)

Також вплив міг бути з боку старших братів чи сестер інформант_ок: вони згадували, що або зважали на досвід своїх братів чи сестер в їхніх університетах чи містах, або й зверталися до них по пораду.

Джерела інформації про місце навчання

Щоб оцінити, наскільки ґрунтовно першокурсни_ці підходять до вибору майбутнього місця навчання, в анкету були включені питання про те, яку інформацію вони перевіряли про університети та спеціальності і якими джерелами для цього користувалися.

Для вступни_ць найбільш популярним джерелом інформації про університети є їхні офіційні сайти (порівняно з усіма запропонованими в анкеті варіантами): до них зверталися 68% першокурсни_ць. Відповідаючи на це запитання, респондент_ки могли обрати всі відповіді, що підходять, тому це значить, що водночас третина не заходили на сайти ЗВО, до яких вони мали намір подавати заяви. Майже третина користувалися рекомендаціями знайомих, які навчалися у відповідних ЗВО. Близько чверті опитаних відвідували дні відкритих дверей у навчальних закладах, спілкувалися з тими, хто зараз навчається в університетах. Поза цими та іншими менш популярними джерелами інформації, 8% першокурсни_ць взагалі не шукали детальної інформації про ЗВО, до яких подавали заяви для вступу.

Майже стільки ж опитаних — 6% — не шукали детальної інформації про спеціальності, на які подавали заяви. Натомість найбільше зверталися до офіційних сайтів ЗВО — 71%. Близько чверті опитаних отримували інформацію про спеціальності через дні відкритих дверей в університетах, рекомендації знайомих, які там навчалися, та через спілкування зі студентством.

Якими джерелами ви користувалися для отримання інформації про ЗВО та спеціальності, до яких ви подавали заяви?

Примітка: респондент_ки могли обрати всі варіанти, які підходили; N=2000.

Питання «Якими джерелами ви користувались для отримання інформації про ЗВО та спеціальності, до яких ви подавали заяви?»; Варіанти відповіді: «Офіційний сайт ЗВО», «День відкритих дверей у ЗВО», «Групи ЗВО/спеціальності в соціальних мережах», «Спілкування зі студентами ЗВО/спеціальності», «Рекомендації знайомих (вчителів/друзів/батьків), які навчалися в ЗВО/на спеціальності», «Під час навчання в школі доводилося бувати в ЗВО», «Під час відвідування курсів підготовки при ЗВО», «Не шукав/ла детальну інформацію»

У глибинних інтерв'ю інформант_ки згадували про ті самі джерела, які були запропоновані в опитуванні: сайти ЗВО, рекомендації знайомих, групи ЗВО або окремих спеціальностей у конкретних ЗВО у соцмережах, дні відкритих дверей. При цьому деякі з них скептично або принаймні з обережністю ставилися до днів відкритих дверей. На їхню думку, цей спосіб отримати інформацію не завжди є надійним, адже університети можуть подавати лише вигідну для себе інформацію або прикрашати її. Наприклад, показувати лише ті корпуси та аудиторії, які мають свіжий ремонт.

...от мені розказували одногрупниці, вони відвідували день відкритих дверей в Драгоманова. Ну і їх усіх просто завели в аудиторію, де зроблений новий ремонт, все показали. А пізніше вони пройшлись по інших аудиторіях і там побачили таку ситуацію, що...
(Студентка, Філологія)

Звісно, для деякого дні відкритих дверей є цілком інформативним джерелом, що допомагає отримати відповіді на питання, які цікавлять. Щоправда, задоволеність цим джерелом може залежати від того, як реалізується таке знайомство з університетом. Наприклад, одна з інформанток з приватного університету зазначила, що відвідувала відкриті заняття в університеті. Деякі державні університети також практикують більш інтегровані дні відкритих дверей, які не обмежуються лише презентацією інформації про університет. Деякі інформант_ки зазначали, що дні відкритих дверей були для них помічними у виборі університетів, оскільки дозволяли «побачити університет з внутрішньої сторони».

За словами однієї інформантки, день відкритих дверей в обраному університеті не був для неї надто інформативним, бо всю презентовану інформацію можна отримати на сайті університету. Хоча це і є, на думку інформантки, справедливим стосовно учнівства з інших міст, які можуть не мати можливості приїхати до університету, таке виконання дня відкритих дверей дещо нівелює мету цього заходу. Деякі університети можуть недоброчесно використовувати можливості зустрітися зі студентами та намагатися здобути їхню прихильність подарунками. За словами інформантки, такою була ситуація на дні відкритих дверей в одеському Міжнародному гуманітарному університеті, де у 2018 році відкрили спеціальність «Медицина».

Ну, це нова у них спеціальність, тому вони там якісь подарунки [давали], ось такого плану саме. Ну, навіть не те, як там навчаються [розповідали] і все такого плану, а саме... Навіть не знаю як правильно сказати. Вони просто проговорили все, що хочуть чути [абітурієнт_ки], мабуть, більше.
(Студентка, Стоматологія)

Повертаючись до сайтів університетів, з глибинних інтерв'ю можна зробити висновок, що принаймні деякі університети не вважають сайти основним способом комунікації з абітурієнт_ками або не мають ресурсів для того, щоб покращити свої сайти. Принаймні кілька інформант_ок нарікали на застарілу інформацію, неоптимальні формати подачі — у вигляді документів, які потрібно завантажувати на комп'ютер, а також незрозумілу навігацію на сайтах університетів, які вони розглядали для подачі. У 2016 році дослідження «Рейтинг прозорості університетів»³ продемонструвало, що університети переважно не дуже відкриті до студент_ок і не завжди піклувалися про інформування власних студент_ок або абітурієнт_ок. Схоже, що інформаційна відкритість не надто покращилася, принаймні у частини університетів, і не відповідає запитам абітурієнтства.

Водночас офіційні сторінки університетів в соціальних мережах, популярних серед молоді — наприклад, в інстаграмі — за словами окремих інформант_ок, були наповнені актуальною та важливою інформацією про навчання, студентське життя, гуртожитки тощо. Схоже, що абітурієнт_ки переважно можуть відшукати необхідну інформацію. Проте, як можна побачити з результатів опитування, а також з аналізу глибинних інтерв'ю, передусім потенційні вступни_ці звертаються до офіційних сайтів ЗВО.

... переважно хочеться орієнтуватися на них, дізнаватися переважну кількість інформації, а не від знайомих, якось там по слухах. І, як би, ще проблема, що багато сайтів наших вузів, не всі, вони, як би, інформація інколи дуже застаріла і рідко оновлюється. Там, може, якісь файли, документи про вступ — і все, всі інші сторінки ніби застигли, там, в 17, 15 році.
(Студент, Хімія)

Там все: про гуртожитки, про навчання, ну, там багато інформації корисної. От саме звідти, з інстаграму, я все і брала. Навіть там більше, ніж на сайті. На сайті там таке, документи вступні, навчання, вартість, там, таке, а в інстаграмі вже все.
(Студентка, Агрономія)

Несучасний сайт або незрозуміла навігація, яка не дозволяє швидко знайти потрібну інформацію, можуть відвадити вступни_цю від університету — принаймні кілька інформант_ок відзначали такий ефект.

3 <https://www.cedos.org.ua/uk/ranking-16>

...І мені якщо не подобався сайт, я розуміла, що це не моє. Навіть в такому плані. Тобто якщо зроблений добре сайт, якщо тобі легко можна знайти інформацію — це все допомагає тобі в якомусь плані.

(Студентка, Стоматологія)

В інстаграмі абітурієнт_ки також іноді можуть знайти профілі не лише університетів, а й окремих факультетів і студентських ініціатив. За словами інформант_ок, які користувалися цими джерелами, з таких сторінок часто можуть відповідати на питання, поставлені в коментарях або в особистих повідомленнях, що також допомагає зробити вибір або дізнатися вже детальніше про студентське життя.

Окрім цього, як також видно з результатів опитування, наявність знайомств у різних університетах є корисною для абітурієнт_ок під час вступу: вони отримують можливість дізнатися про реалії навчання в університеті або на конкретній спеціальності з перших рук.

Водночас за браку таких знайомих першокурсни_ці могли звернутися до сайтів, де зібрані відгуки від студент_ок та випускни_ць університетів.

Найкраще все-таки зі знайомими [говорити], тому що, знаєте, сайт можна оформити дуже красиво, але толку з того. Мені потрібно було більше, знаєте, практично. Що там, як, до чого, як навчатись, всяке таке. Тому мені більше саме поради знайомих допомогли.

(Студентка, Біотехнології та біоінженерія)

На сайті [університету] ти можеш ознайомитись з самим університетом. А уже на сайті, де є відгуки, ти вже можеш побачити реальну картину — які там вчителі, які там ще якийсь... Мінуси, плюси і все таке інше.

(Студентка, Хімія)

Один з інформантів також висловився щодо недоцільності, на його думку, розділення джерел отримання інформації про університет та спеціальність на більш або менш корисні. На його думку, з різних джерел можна отримати різного роду інформацію, яка в сукупності дає краще та повніше уявлення про університет або про конкретні спеціальності в ньому.

І взагалі я притримуюсь такої думки, що вирізняти окремі джерела не дуже коректно, тому що так чи інакше вони мають скласти повну картину загалом. Тобто коли ти вступаєш до університету, ти маєш спілкуватись зі студентами з нього, ти маєш дослідити рейтинги, ти маєш дослідити те, який він має вплив на розвиток освіти в тій країні. Ти маєш подивитись на нього зсередини і так далі. Тобто вони усі несуть в собі інформацію, яку неможливо отримати з іншого джерела.

(Студент, Філософія)

Зміст інформації про місце навчання

Інформація, яку найчастіше перевіряли опитувані про свій ЗВО, — відгуки про нього загалом в інтернеті (53%). Також у близько третині випадків цікавилися оцінкою студент_ок про навчання в ньому та чи має навчальний заклад високі прохідні бали. З огляду на це можна зробити висновок: більшість абітурієнт_ок покладаються на оцінки інших та можливість вступу з власними балами.

Натомість найменш популярною інформацією є та, що стосується безпосередньо майбутнього навчання. Це наявність або відсутність хабарництва, чи є викладач_ки, в яких цікаво вчитися, можливість для студентських проєктів і можливість обирати вибіркові дисципліни.

Яку інформацію про свій ЗВО ви перевіряли?

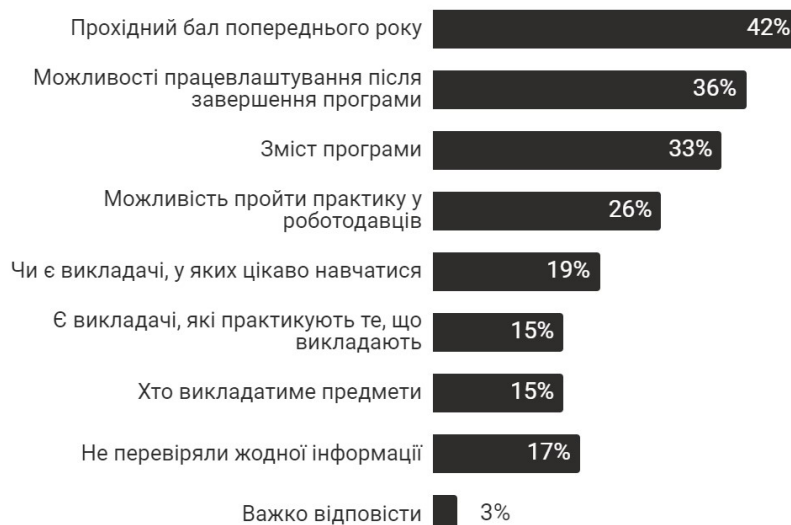

Примітка: респондент_ки могли обрати всі варіанти, які підходили; N=2000. Повні варіанти відповіді: «Відгуки про ЗВО загалом в інтернеті», «Чи в ЗВО не продають і не купують оцінки», «Як студенти оцінюють навчання у цьому ЗВО», «Чи є викладачі, у яких цікаво навчатися», «ЗВО має високі прохідні бали», «Наявність в ЗВО можливостей для командної роботи і студентських проєктів», «У ЗВО справді можна обирати вибіркові дисципліни», «Не перевіряли жодної інформації»

Найбільш популярною інформацією про свою спеціальність, яку під час вступу перевіряли опитані, — вступний бал на неї: це робили 42%. Близько третини вступни_ць цікавилися можливостями працевлаштування після випуску. Ще стільки ж — змістом навчальної програми. Чверть опитаних звертали увагу на те, чи університет забезпечує практику за спеціальністю. Найменше цікавилися питаннями про викладацький колектив: чи цікаво в них вчитися, чи серед них є ті, хто досліджують або практикують те, що викладають, і хто викладатиме взагалі.

Жодної інформації про університет чи спеціальність взагалі не перевіряли майже однакові частки першокурсни_ць: 15% та 17% відповідно.

Яку інформацію про спеціальність, за якою зараз навчаєтеся, у вашому ЗВО ви перевіряли?

Примітка: респондент_ки могли обрати всі варіанти, які підходили; N=2000.

Повні варіанти відповіді: «Прохідний і/та середній бали попереднього року», «Зміст програми (перелік предметів, їхній опис)», «Можливості працевлаштування після завершення програми (ким можна працювати, партнерство ЗВО/програми з роботодавцями тощо)», «Хто викладатиме предмети», «Чи є викладачі, у яких цікаво навчатися», «Чи є викладачки/і, які досліджують або практикують те, що викладають» «ЗВО по вашій спеціальності відправляє на практику до роботодавців/ців (зокрема за кордон)», «Не перевіряли жодної інформації»

Під час глибинних інтерв'ю ми отримали дещо відмінні результати, ніж під час опитування: інформант_ки в основному наголошували на тому, що намагалися дізнатись інформацію про предмети, які будуть вивчати в конкретному університеті на тій чи іншій спеціальності, про якість або складність навчання, а також про викладач_ок. Така увага може бути викликана тим, що першокурсни_ці не завжди розуміють, які саме знання та навички передбачає навчання на тій чи іншій спеціальності.

Переважно ті інформант_ки, яких цікавили дисципліни, що будуть вивчатись, знаходили інформацію на сайтах університетів або сторінках факультетів. Однак були і такі, які могли отримати більше інформації від знайомих студент_ок або викладач_ок. Таким чином вони могли дізнатися не лише перелік предметів, а й більш широко про те, що можна отримати від навчання, якою є якість та викладач_ки.

Там працювала родичка, і вона мені розповіла, що ось ви будете вчитись ось це-то. Про свою спеціальність уже саме в університеті, тобто що я буду вивчати я дізналась від неї. І знову ж таки, коли ходила подавати документи, я там стояла, читала все.
(Студентка, Екологія)

Крім цього, важливою може бути назва спеціальності, яка відображає зміст. Одна з інформанток під час вибору університету шукала ті, в яких можна отримати

освіту з напрямку «Практична психологія», який, на противагу «Психології», є не в усіх університетах.

Я дивилась, по-перше, чи є окремо наша спеціальність. Тому що, наприклад, у Франка ми не можемо зразу вступати на біотехнології та біоінженерії. Там потрібно поступати на спеціальність «Біологія», і вже потім там на якомусь курсі, я не пам'ятаю, на якому вже, потрібно вибирати цю спеціальність.
(Студентка, Біотехнологія та біоінженерія)

Про викладач_ок переважно намагались отримати інформацію щодо якості їхнього викладання, їхніх наукових чи професійних заслуг. Хоча деякі інформант_ки також цікавилися строгістю та вимогливістю.

Ну, я, якщо чесно, дивилася коли на спеціальність, то я в цього свого друга (який зараз третій курс), я в нього запиталась в першу чергу про викладачів: як він здає, чи можна знайти до них підхід.
(Студентка, Публічне управління)

Водночас не всі мають контакти в бажаних університетах. А на сайтах, як нарікали деякі інформант_ки, не завжди можна знайти достатньо інформації, зокрема про викладач_ок.

Я не впевнена, що на всіх університетах є сторінки з викладачами, а якщо є, то розібратися, що на тій сторінці, є не завжди зручно. Хотілося б, щоб знати, наприклад, можливо, якісь заслужені викладачі чи ще щось. Знати, з ким ти будеш працювати і хто буде в тебе викладати...
(Студентка, Філологія)

Подекуди інформант_ки перевіряли також інформацію про можливості працевлаштування: це могло стосуватись як університету, так і загалом спеціальності. У першому випадку йдеться про можливості, які можуть надавати університети — наприклад, рекомендувати студент_ок або проводити серед них конкурс спільно з партнер_ками серед роботодав_иць.

Ну, про подальше працевлаштування я отримав інформацію, тому що вони залишали на своєму сайті вакансії для своїх студентів, які так чи інакше досягли чогось в період навчання і мали пройти конкурс, то я розумів, що університет це, ніби в цьому міг би допомогти. Крім того, я отримував елементарно брошури, на яких зазначалось, де я можу бути задіяний, що я буду вивчати на своїй спеціальності.
(Студент, Філософія)

Водночас інші інформант_ки шукали інформацію загалом про працевлаштування після завершення навчання. У цьому випадку користувались, до прикладу, пошуком на сайтах-агрегаторах вакансій.

Так, я взагалі про ті спеціальності, які мені приходили в голову іноді — я просто вбивала, там, така-то спеціальність і «робота». І дивилася, наприклад, є такі сайти, де зразу і ціну пишуть, і де потрібно, і що потрібно. Я більше по такому орієнтувалась.
(Студентка, Прикладна фізика та наноматеріали)

В опитуванні, яке провів Cedoss у 2016 році, студент_ки найчастіше нарікали на брак інформації про перспективи працевлаштування (22%), бази та можливості

практики (18%), програми міжнародних обмінів (16%) та інформації про сам зміст програм і дисциплін (15%)⁴.

Під час глибинних інтерв'ю в рамках цього дослідження ми змогли також дізнатись, якої інформації від університетів або факультетів не вистачило інформантам під час, а іноді й після вибору. Кілька першокурсників нарікали на нестачу практичної інформації про навчання в університеті — наприклад, як буде відбуватися навчання, як проходить сесія та як відбувається оцінювання, якими будуть перші дні новоприбулих першокурсників. Звісно, деякі університети дають собі раду з таким інформуванням краще: після завершення вступної кампанії створюються чати для одностудентів, відбувається знайомство зі старшокурсниками, розповідають про посвяту.

Ось у мене знайома вступала в університет Грінченка і інша знайома вступала в Могилянку. І в Грінченка, і в Могилянці уже за декілька тижнів були відомі їхні координатори, куратори, і загалом вони вже створили заздалегідь бесіду своєї групи і вже там декілька разів встигли навіть зустрітись перед тим як була посвята. У нас такого не було... У нас навіть сповіщення про посвяту було дуже сумнівне, з приводу того, що воно було розміщено на сайті, і сайт полетів за день чи за два до того. І цей запис зник, і в цілому...
(Студент, Архітектура)

Також, попри вже згадану раніше настороженість щодо днів відкритих дверей, декому не вистачало більшого знайомства з університетом ще на етапі вибору — більш неформального спілкування з викладачами, відвідування або перегляду відеозаписів лекцій та семінарів, які дали б можливість краще «відчути» університет або спеціальність. Особливо актуальним другий формат — відеозапису занять — був би для тих вступників, які не мають можливості відвідувати дні відкритих дверей або відкриті лекції в університетах інших міст.

Мені було б цікаво поспілкуватися з викладачами в більш неформальній обстановці. Таким чином, щоб зрозуміти, що уявляє з себе викладацький склад університету взагалі.
(Студент, Філософія)

Ну, може, запису якихось відкритих лекцій, щоб я побачив, які там аудиторії, які там викладачі, як це все відбувається. Тобто відчути все це, сидячи вдома, хоча б трохи.
(Студент, Комп'ютерні науки та технології)

Так само подекуди не вистачало інформації про зміст програм — такої, щоб вступники могли не лише побачити назви дисциплін, а й краще зрозуміти, що саме будуть вивчати на тих чи інших предметах. Іноді прогалини в інформуванні починалися навіть раніше — на рівні кафедр або спеціальностей. Університети, за словами деяких інформанток, не завжди надають достатньо інформації, щоб розібратися в різниці між кафедрами одного факультету і в тому, що передбачає навчання на кожній з них. Схожа проблема може виникати зі спеціальностями — наприклад, одна з інформанток не могла зрозуміти, яка різниця між спеціальностями, кожна з яких передбачала переклад, проте мала інакшу назву.

4 <https://www.cedos.org.ua/uk/articles/sotsialno-ekonomichniy-portret-studentiv-rezultaty-opytuvannia>

Я знаю, що я як шукала спеціальність. І я шукала англійську філологію. І я зна-
ходжу, що є англійська філологія, переклад включно, і є англійський переклад.
Яка різниця між цим? І там переклад, і там переклад. Ну, в чому різниця?
Це було важко зрозуміти і ніяких пояснень не було.
(Студентка, Філологія)

...хотілось трішки більше дізнатися про певні кафедри. Тому що ще там на
хімічному факультеті є декілька кафедр, тому мені було цікаво дізнатися більш
детально, яка кафедра чим займається.
(Студент, Хімія)

Фінальне рішення ●

Причини вибору ЗВО

Найчастіше першокурсни_ці обирали ЗВО, орієнтуючись на критерії, пов'язані з власне процесом навчання у ньому та самим закладом: через бажану спеціальність (40%), престижність та репутацію ЗВО (37%), високу якість навчання у ньому (28%). Дещо рідше називали практичні причини, що не стосуються напряду процесу навчання та якості освіти: інформація про високі шанси на працевлаштування після цього ЗВО (23%), зручна відстань від місця проживання (19%), вищі шанси потрапити на бюджетну форму навчання (15%), у ЗВО навчаються друзі (12%), можливість переїхати (12%).

Що було головними причинами вибору вами вашого ЗВО?

Примітка: респондент_ки могли обрати до 3 варіантів відповіді; N=2000. Повні варіанти відповіді: «Через спеціальність, на якій хотіли навчатись», «Його престижність та репутація», «Дізналися, що тут висока якість навчання», «Порадили батьки, друзі чи знайомі», «Дізналися, що випускники цього ЗВО мають високі шанси на працевлаштування», «Знаходиться на зручній відстані від мого місця проживання», «Були вищі шанси потрапити на бюджетну форму навчання», «Можливість переїхати в інше місто», «У ньому легко навчатися», «Тут вчать мої друзі/хлопець (дівчина)», «У ньому відсутня корупція»

Трійка основних причин для вибору ЗВО є однаково поширеною як серед бюджетни_ць, так і серед контрактни_ць. Водночас серед перших 29% орієнтувалися на вищі шанси потрапити на бюджетну форму навчання, а серед контрактни_ць – лише близько 5%.

Так само схожі результати щодо причин вибору ЗВО і серед студент_ок, які до вступу мешкали у місті, де зараз навчаються, і тих, які переїхали. Хоча серед перших дещо більше обирали університет з огляду на зручність розташування від місця проживання: 23% проти 16% відповідно. У цьому випадку «близькість» навчального закладу відносна, бо може означати зовсім різне. Ті, хто залишилися в рідному місті, на глибинних інтерв'ю під близькістю від дому мали на увазі відстань до свого помешкання. Натомість для тих, хто переїхали для вступу, це відстань до рідного населеного пункту, зокрема до батьків.

З аналізу глибинних інтерв'ю можна зробити припущення, що інформант_ки радше обирали спеціальність або орієнтовний перелік спеціальностей, після чого вже — університети, в яких є ця спеціальність. Зрештою, принаймні деякі саме таку мотивацію до вибору ЗВО й озвучували: вони шукали університети, які пропонували б саме таку спеціальність, на яку вони хотіли б вступити.

В основному я дивився по спеціальності. Мені саме головне було, щоб була та спеціальність, на яку я хотів би поступити, і щоб у мене була на це можливість.
(Студент, Прикладна фізика та наноматеріали)

У випадку більшої орієнтованості на спеціальність деякі респондент_ки зверталися до рейтингів університетів або принаймні до уявлень про те, які університети є кращими. Тут можна назвати дві причини, які впливали на вибір: якість навчання в ЗВО та його престижність. Тобто високе місце університету в якомусь зі знайдених рейтингів для деяких інформант_ок свідчило про якість, а для деяких — про престижність отриманої освіти та диплома.

Ну, взагалі я дивилась рейтинги вузів. Там, знаєте, складають «ТОП-200» і всякі такі. Я дивилась по наших львівських університетах і думала, ну, от я кажу, думала стосовно Києва.... Ну, прочитала, що там у нас, по суті, найкращий — це Франка і Політехніка. Хоча нам і до рейтингу так багато хто говорив, я вже це не один раз чула. І, по суті, як такий вибір стояв між цими двома університетами.
(Студентка, Біотехнології та біоінженерія)

Ну, я не буду обманювати і скажу, що в певній мірі і престижність диплому також мала роль, тому я обирав серед основних університетів по регіонах, так чи інакше. Тому я не розглядав університети більш локальні, скажімо так.
(Студент, Філософія)

Варто зазначити, що рейтинги університетів в Україні формуються за різними показниками та мають різноманітних автор_ок і ступінь надійності. Відповідно, від цього залежать і місця університетів у таких рейтингових переліках. За словами інформант_ок, які зверталися до подібного джерела інформації, вони просто робили пошук в інтернеті та не пам'ятали, що саме це були за рейтинги. До речі, інформація з рейтингів і розуміння популярності або престижності ЗВО деяким інформант_кам дали також розуміння, куди не варто подавати заяви через низькі шанси вступити з тими результатами ЗНО, які вони мали.

Обирала так, що я не подавала прям в такі університети, що дійсно в пріоритеті стоять в Україні, там, наприклад, університет Шевченка. Я туди не подавала, тому що я розуміла, що туди навіть на контракт пройти неможливо, тому що там великий бал. Подавала в університети на середньому рівні.
(Студентка, Психологія)

Хоча, мабуть, якби я погано склала [ЗНО], я би подавала, можливо, в одеський. Ну, ось в такі непоказні університети.
(Студентка, Медицина)

Деякі інформант_ки не так орієнтувались на бали ЗНО і можливість вступити, як на складність навчання в тому чи іншому університеті.

Теж, якщо чесно, в Ужгород я не дуже хотіла, але там багато хто говорив, що навчання легше, навчатись легше, ніж у Львові. Я така думаю: «Краще там, де легко, щоб не валили викладачі, щоб було легко навчатись».
(Студентка, Публічне управління та адміністрування)

Також були інформант_ки, для яких вибір спеціальності впливав на тип університету, в якому вони хотіли б навчатися, що, своєю чергою, вплинуло на вибір конкретного ЗВО. Більш актуальною така мотивація може бути для вступни_ць на технічні спеціальності. Хоча в Україні не існує офіційного поділу університетів на типи, в суспільстві є уявлення, які з них є «технічними», які «гуманітарними» або «класичними». На цьому деякі інформант_ки і базували свій вибір.

Ну, мені здається, рішення вибір був на користь Політехніки просто тому, що я подумала, що це як би більше технічний ВУЗ, і в ньому упор мав би більше даватись на такі технічні спеціальності і більше ближче до мого напрямку.
(Студентка, Біотехнологія та біоінженерія)

Тому що це університети, в яких з самого їх заснування вони були технічними. Там я цікавився, що багато гарних програмістів виходять з цих університетів.
(Студент, Комп'ютерні науки та технології)

Якщо в [університет1], то тобі там більше дають інженерну базу, якщо в [університет2], то там дають більш творчу базу. Я все ж більше прагну творчої архітектури, не конструкції вираховувати на калькуляторі, а творити, малювати.
(Студент, Архітектура)

Значну роль при виборі ЗВО може відігравати і місце проживання вступни_ці. Це особливо актуально для міст, які не є містами обласного значення, де університетів мало або й взагалі жодного поблизу. У таких випадках учнівство з певного моменту може чути переважно про один чи два ЗВО, куди найчастіше вступають випускни_ці школи, наприклад. Звісно, не можна казати, наскільки і як часто це впливає на вибір, проте принаймні «очевидний вибір» у вигляді найближчого університету в учнівства є завжди. Водночас про цей університет можна не дізнаватися багато інформації деінде, адже знайомі можуть розповісти про власний досвід навчання.

У нас просто такий район — всі їздять між Чернівцями і Кам'янцем. І всі знають, що там є універ і там є універ. Більше ніхто нікуди не поступає. Можливо, хтось там в Івано-Франківськ поступив, в Тернопіль і в Київ... Так я дізналася рано, що є [університет1], є [університет2]. І думала, куди поступити з цих двох.
(Студентка, Прикладна фізика та наноматеріали)

Для деяких інформант_ок місце розташування було одним із важливих критеріїв при виборі. Для них було важливо лишитися поруч з родиною або мати можливість часто приїжджати додому, щоб дорога не викликала труднощів.

В першу чергу — тому що це недалеко від дому. Ну, година їзди — і я вдома. Це основні причини.
(Студент, Середня освіта)

Не можна сказати, що для всіх інформант_ок, які згадували про розташування ЗВО, це було основним чи найважливішим критерієм. Зазвичай на вибір університету впливала все ж комбінація факторів.

Як ми вже побіжно згадували раніше, для деяких інформант_ок важливим критерієм вибору ЗВО стали рекомендації від родич_ок або знайомих. У випадку з родич_ками це могло бути й основною причиною вибору ЗВО: інформант_ки дізнавалися від них про існування університету та регулярно могли чути хороші відгуки про якість навчання, наприклад.

Мені подобається сам університет і у мене вчиться там брат, навчався. Також багато знайомих. І я бачила, як їм припадають ці предмети, і я дійсно розуміла, що там мене навчать, саме там я навчуся чогось, що отримаю якісь знання.

(Студентка, Психологія)

У мене [в цьому університеті] вчився брат старший і працюють батьки.

(Студент, Автоматика та енергетика)

Тоді як у випадку з рекомендаціями друзів це радше було джерелом отримання інформації про ЗВО, яка допомогла визначитися з вибором.

Ну, у мене багато друзів пішло навчатися в Харків. І я подумав, що я зможу там з ними зустрічатися, там спілкуватися, буде цікаво. Ще... тому що я знав одного студента, який випустився вже з [університету1], і він... у нього друзі були з [університету2], і він сказав, що в [університеті1] краще навчатися.

(Студент, Комп'ютерні науки та технології)

Для кількох інформант_ок вступ знайомих до конкретного ЗВО також був своєрідним прикладом або мотивацією: таким чином вони розуміли, що вступити в цей університет реально, і намагалися також цього досягнути.

Думати почав, мабуть, коли вступив мій хороший знайомий. Раніше була думка про те, що вступити туди дуже важко. А мій знайомий... він зараз на третьому курсі навчається і він теж вступив по ЗНО. Тобто ніяких проблем... Тобто я зрозумів, що можна вступити, просто доклавши зусилля до іспитів.

(Студент, Медицина)

Водночас деякі інформант_ки згадували, що серед причин вибору їхнього ЗВО були також плани однокласни_ць чи друзів вступити туди. Хоч це могло й не бути основною причиною, однак додавало аргументів на користь ЗВО. У цьому випадку інформант_ки вже мали знайомих людей в університеті принаймні на перший час, а також могли не переривати спілкування з друзями та однокласни_цями.

Також так вийшло, що ще моя однокласниця вступала і деякі також інші однокласники. Тому що я думала, ось ми будемо разом, ми далі разом. Це також впливає. Не хочеш дуже різко спілкування з ними переривати. Це важко відмовитися від тих, з ким був 11 років.

(Студентка, Середня освіта)

Також для тих інформант_ок, які навчаються на контракті та не в своєму місті, важливим критерієм була вартість навчання. Деякі з них зважали на це навіть під час подачі заяв, іншим ціна контракту та проживання допомогла зробити вибір на користь котрогось університету.

Ну, просто коли я подавала документи в київські університети, то я зразу знала, що в Шевченка я навіть не буду пробувати подаватись через те, що на державний туди дуже важко пройти, тим більше з моїми балами. Контракт... Ну, платити 60 тисяч в рік — це занадто.
(Студентка, Філологія)

Напевно, менша ціна за контракт вплинула, тому що в Полтаві дешевше платити, ніж у Вінниці. І це, напевне, єдине, що вплинуло.
(Студентка, Медицина)

Серед інформант_ок глибинних інтерв'ю не траплялися ті, які згадували б інформацію про подальше працевлаштування як важливий критерій вибору ЗВО, натомість кілька згадали про побутові умови: стан та розташування корпусів і гуртожитків університету. Кілька інформант_ок згадували, що їм сподобалися зовнішньо ті університети, які вони зрештою обрали для вступу, а стан деяких гуртожитків, навпаки, не зіграв на користь ЗВО.

Я подав [документи] в Білу Церкву, але потім приїхав туди, подивився на умови проживання, в плані гуртожитку і взагалі в плані всього. Тобто мені більше якось універ у Львові сподобався, тому що я приїхав туди, не воняло гуртожитком за три кілометри. Тобто такого плану. І універ сам по собі більш якось солідно виглядає, ніж в Білій Церкві.
(Студент, Ветеринарна медицина)

Скажемо так, що звертала увагу на зовнішній вигляд спочатку.
(Студентка, Практична психологія)

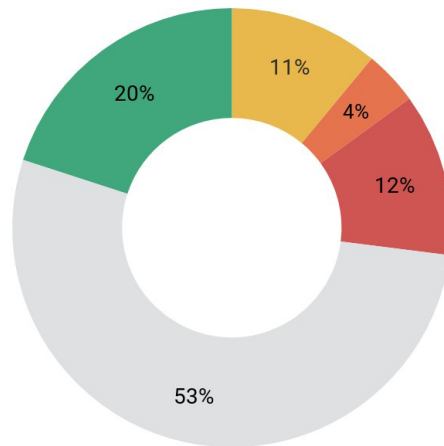
Інформація про корупцію у ЗВО

Як вже було згадано вище, брак корупції в університеті був найменш популярною причиною вибору ЗВО: лише 8% першокурсни_ць зважали на це як на один з основних факторів при вступі. Звісно, визначаючись із майбутнім місцем навчання, багато що доводиться брати до уваги, як-от на якість освіти, умови проживання під час навчання, імідж закладу чи можливості працевлаштування. Однак якщо не переконатися завчасно, що в університеті немає місця корупційним практикам, то існує ймовірність, що під час навчання доведеться платити за оцінки або що деякі одногрупни_ці будуть отримувати оцінки за гроші, а не за знання.

Всього з опитаних першокурсни_ць 20% вступили в університет, про який знали, що хабарництва там немає. Натомість половина не мали ніякої інформації щодо цього явища, а 27% були поінформовані про його наявність, зокрема 4% знали, що хабарі доволі поширені.

При подачі документів у ваш ЗВО яку інформацію/уявлення ви мали щодо корупції в ньому?

- Хабарі трапляються нечасто
- Хабарі доволі поширені
- Хабарі трапляються на окремих факультетах
- Нічого не знав/ла про це
- Хабарництво взагалі відсутнє

Примітка: N=2000

Серед учасни_ць глибинних інтерв'ю, які цілеспрямовано перевіряли або принаймні випадково чули щось про корупцію в обраних місцях навчання, можна виділити три типи ставлення до такої інформації: відмова від цього ЗВО, недовіра до таких відгуків і прийняття. Перші — це ті, хто або відмовлялися від ідеї подавати документи до такого університету, або принаймні зважали на цю інформацію і намагалися перевірити її детальніше, щоб зробити більш поінформований вибір.

Погані відгуки про університети Запоріжжя, Харкова та Дніпропетровська: про те, що там в основному всі писали, що за гроші... Так, корупційні ці всі схеми. І це одразу якось так ось занепокоїло, тому що повідомлення були не одиничного характеру, а масово писали про це.
(Студент, Медицина)

Ось, наприклад, я таку інформацію почув, що в моєму університеті, наприклад, є хабарництво. Так, я потім вирішив перевірити не з одного джерела, а з декількох, щоб інформація була більш об'єктивною...
(Студент, Прикладна фізика та наноматеріали)

Інший тип реакції — вступни_ці обирали вірити, що це наклепи з боку неуспішних студент_ок або непідтверджена інформація в інтернеті.

Про корупцію... В інтернеті як би багато чого пишуть, тому я навіть не звертала на це особливо увагу. У кожного є своя точка зору, далі — те, що хтось погано вчиться, звісно ж, він... це, я не вважаю, що об'єктивна думка.
(Студентка, Стоматологія)

І ще один варіант — переконання абітурієнт_ок, що інформація про корупцію в університеті радше є правдою, але на їхньому факультеті таких практик не існує.

Ну, про корупцію я давно знала, що в Чернівцях все дуже корумповано, але не на нашій спеціальності.
(Студентка, Прикладна фізика і наноматеріали)

Звісно, були також інформант_ки, які самі взагалі не цікавилися темою корупційних практик в університеті. Деякі не перевіряли таку інформацію, оскільки вважають, що все залежить від самих студент_ок та їхньої власної чесності. Під час вступу вони були налаштовані здавати все власними силами і знаннями — так вони не матимуть потреби платити за оцінки, а тому й хабарництво їх не стосуватиметься.

Ну, мені неодноразово говорили, що залежить від факультету. Що є факультети, звісно, де викладачі самі натякають на це, а є факультети, які дійсно не беруть хабарів. І в мене була знайома, яка навчалась на цьому факультеті, де і я зараз. І вона говорила, що тут майже ніхто не бере хабар, а цінується те, щоб студент сам навчався та була тяга, так сказати, до знань.
(Студентка, Психологія)

Причини вибору спеціальності

Обираючи спеціальність, майже половина першокурсни_ць зупинялися на тій, яка є для них цікавою. Інші популярні причини, які були серед головних орієнтирів, пов'язані з майбутньою професією: її престиж (34%) та/або суспільна важливість (25%), можлива висока оплата праці й шанси працевлаштуватися (по 27%). Також 29% при вступі обирали те, що для них було більш зрозумілим. На противагу вибору ЗВО, щодо спеціальності менше вступни_ць керувалися порадами батьків чи друзів (16% проти 23%), а також більш практичними причинами, як-от шанси пройти на бюджет чи менший розмір плати за навчання.

Що було головними причинами вибору вашої спеціальності?

Примітка: респондент_ки могли обрати до 3 варіантів; N=2000. Повні варіанти відповіді: «Мені це цікаво/подобається», «Престиж майбутньої професії», «Це та спеціальність, яка була більш зрозумілою для мене», «Можливість отримувати високу заробітну плату в майбутньому», «Високі шанси подальшого працевлаштування», «Суспільна важливість майбутньої професії», «Порадили батьки, друзі або знайомі», «Це та спеціальність, де можна було пройти на бюджет», «Це та спеціальність, де менший розмір плати за навчання»

Різниця між відповідями і причинами для бюджетни_ць та контрактни_ць здебільшого не було, крім таких причин, як шанси вступити на бюджет та розмір плати за навчання: першу обирали більше бюджетни_ць, тоді як другу — більше контрактни_ць. Цілком логічно, що вступни_ці вже під час подачі документів на ту чи іншу спеціальність чи в ЗВО орієнтуються або на навчання на бюджеті, або на контракті — і це, своєю чергою, визначає, які критерії є для них будуть важливішими.

Серед учасни_ць глибинних інтерв'ю багато також обирали ті спеціальності, які були їм цікаві та подобалися. У деяких випадках їхні інтереси були пов'язані з тим, що виходило робити або що подобалося в школі, тобто зі шкільними предметами. Із визначенням власних інтересів когось також допомогла й позашкільна освіта — гуртки та курси, які вони відвідували.

Я вибирала саме те, що мені подобається, що буде приносити мені задоволення, а не просто щось, за що я буду отримувати зарплату і чекати, щоб закінчився вже цей день. Я такого не хотіла. Мені хотілося, щоб ця моя спеціальність приносила мені задоволення.
(Студентка, Публічне управління та адміністрування)

Як ми вже згадували раніше, на деяких першокурсни_ць могли вплинути батьки або інші близькі — точніше, професії, за якими ті працюють. На їхньому прикладі інформант_ки встигли до вступу близько познайомитися з напрямком роботи, зрозуміти, чи мають інтерес до нього, а також спробувати себе самих «у справі» на практиці.

Ну, я визначився... ще з дитинства, можна сказати: в мене батько фермер був, і я весь час був біля батька, і мені подобалося працювати на землі.
(Студент, Агрономія)

Ну, тому що в селі папа також працює в полі і все, і беручи мене з собою на роботу, я постійно дивилась за оранкою, за сівбою, за всяким внесенням добрив, оцим процесом. Мені це стало цікаво, я почала дивитись ці професії.
(Студентка, Агрономія)

Натомість вплив близьких у деяких випадках проявлявся тільки в порадах, при чому іноді самі майбутні студент_ки могли мати лише загальне уявлення про можливості подальшого працевлаштування.

Моя сестра — ну, вона вже мала зв'язки з іншими студентами — їй порадили... ну, які навчались на психології — їй порадили, що нехай твоя сестра вибирає більш не просто психологію [...], а практичну психологію. [...] В подальшому, після закінчення, я матиму більш якісь можливості, де б влаштуватись на роботу...
(Студентка, Практична психологія)

Водночас з результатів глибинних інтерв'ю можна також помітити, що принаймні частина учнівства ще в школі починають думати про себе як про «гуманітаріїв» або «технарів», що також впливає на їхній подальший вибір спеціальності.

Для мене було важливо, щоб там взагалі не було технічних предметів. Я їх не можу терпіти взагалі.
(Студентка, Середня освіта)

Деякі першокурсни_ці обирали спеціальність «від зворотного», відкидаючи варіанти серед запропонованих чи нав'язаних, зокрема й батьками. Наприклад, хтось міг починати вчитися в коледжі — і відмовитися від обраного напрямку вже вступаючи в університет, якщо той не був цікавим.

В принципі, після закінчення медичного [коледжу] я просто шукав те, на що я хотів вчитися раніше, но не мав можливості в зв'язку з тим, що батьки мене відправили в медичний.
(Студент, Прикладна фізика та наноматеріали)

Крім цього, деякі інформант_ки також орієнтувалися на актуальність спеціальності та можливості працевлаштування після завершення навчання. У першому

випадку йшлося більше про суспільний інтерес або власні потреби, які їхні обрані спеціальності можуть задовольнити.

Ну, вирішила, що в нашій Україні як... актуальна проблема мови. Тому що в нас є державна мова, але всі спілкуються або російською, або суржилом найбільше. Діти не хочуть читати літературу, яка насправді є цікавою — українська література більш, чим зарубіжна. Сучасні твори українська література дуже такі специфічні, але вони по-своєму цікаві, тому що змінюється: література змінюється, все змінюється. Потрібно цінувати надбання нашого народу.
(Студентка, Середня освіта)

І я почала шукати, я дивилася — це є одна, якщо найбільш перспективна наука зараз у сучасній... ну, там, на стику хімічних та біологічних наук. Тобто вона є зараз найбільш актуальною.
(Студентка, Біотехнології та біоінженерія)

Питання щодо майбутнього працевлаштування за спеціальністю не було найважливішою причиною для тих, хто її називали. Воно радше ставало помічним, особливо коли вибір поставав між спеціальностями одного напрямку або між подібними.

Ну, скажем, спеціальність «Викладач історії, шкільний, і правознавства» мене абсолютно не приваблювала, хоча там була і історична теорія, і все, але оця практична частина мене не приваблювала: я не бачив там особливих перспектив. А якщо говорити про саме музеєзнавство, там був досить широкий спектр: від загального (роботи в туризмі) до от конкретного — роботи в музеї.
(Студент, Музеєзнавство)

І я так поміркувала, у 10–11 класі, що краще буде, якщо я вступлю на вчителя. Бо у мене буде можливість і викладання, і звичайної філології. А якщо я буду вступати лише на філологію, в мене немає права викладання.
(Студентка, Середня освіта)

Однак були також інформанти_ки, які обирали спеціальності з причин, що не були передбачені в опитуванні. Для когось вирішальною була комбінація предметів, з яких було здано ЗНО, бо вибір вони робили вже після отримання результатів тестів. Також спеціальність могла бути обрана й фактично випадково — це стосується тих, хто подавалися на бюджет і вступили за «запасною» заявою, яку вирішили не залишати невикористаною.

Я подавала на право, бо я історію сдала хорошо... Ну, нормально сдала. І право обрала в більшості. Там майже всі були на право, і буквально один оцей був на хімію. Бо здавала хімію четвертим додатковим предметом. І вот так получилось, що... Ну, в принципі, для мене хімія, я ж кажу, була тож — робота в лабораторії мене теж вповне «удовлетворяє», із-за того я і поставила хімію.
(Студентка, Хімія)

Звичайно, перше місто було Ужгород — туди я подавала на все, що можна. На що підходили в мене ЗНО, туди і подавала.
(Студентка, Публічне управління та адміністрування)

Щоправда, деякі інформант_ки, які обирали спеціальності за предметами ЗНО, не вступили, а іноді й не подавали заяви на бюджет. У цьому випадку, можливо, причиною для вибору спеціальності стало бажання здобути вищу освіту, а можливо — цілковита розгубленість щодо власних інтересів та майбутнього.

Спеціальність було обрати значно складніше, ніж університет, тому що я не міг знайти себе в якійсь конкретній сфері — і це «наобум» було обрано.
(Студент, Автоматика та енергетика)

Спеціальність ми дивились уже більш відштовхуючись від балів, від можливостей якихось. ... Я просто не знала, чого я хочу, тобто, в принципі, як і зараз, тому... Я просто хотіла вступити, і я вступила.
(Студентка, Інжиніринг обладнання виробництва полімерних та будівельних матеріалів і виробів)

Пріоритетність: місто, ЗВО чи спеціальність

Для майже половини абітурієнт_ок (46%) важливою була комбінація конкретної спеціальності в конкретному університеті. Натомість майже чверть надавали більшої важливості саме спеціальності незалежно від університету. Лише 5% вказали, що під час вибору найважливішим для них було місто навчання.

Що для вас було важливо при виборі місця навчання: заклад, спеціальність чи місто навчання?

Примітка: N=2000

Водночас за відповідями першокурсни_ць на глибинних інтерв'ю можна зробити висновок, що вибір місця навчання є радше комплексним рішенням, аніж абсолютною перевагою університету, спеціальності або міста. Деякі інформант_ки не мали однозначної відповіді щодо пріоритетності цих складових у їхньому виборі. Хоча деякі й орієнтувалися на конкретний навчальний заклад або спеціальність, водночас місто також було важливим фактором для них. Щодо останнього першо-

курсни_ці зважали, чи їм подобаються ці міста, чи відповідають їхнім бажанням і навчальним потребам, чи взагалі вони хочуть жити далеко від батьків.

Я розглядав, щоб навчальні заклади були не особо далеко від мого міста, від того міста, де я народився... Я не хотів далеко віддалятися від батьків, тому що вони переживали.
(Студент, Прикладна фізика)

Також при виборі місця навчання іноді звертали увагу саме на місто через майбутнє працевлаштування. Наприклад, один студент-медик зазначив, що оскільки навчання в медичному університеті передбачає практику в державних лікарнях, то він обирав міста, зокрема, за їхнім станом.

Я ще дивився, які є державні медичні клініки саме в тому місті, в яке я вступаю. Тобто я дивився в Запоріжжі, мені не особливо сподобався стан лікарень. А в Києві достатньо багато хороших державних клінік... Тобто впливає саме практична частина вже. Наскільки я знаю, скоро буде практика з другого курсу починатись і в лікарнях. Це теж впливає...
(Студент, Медицина)

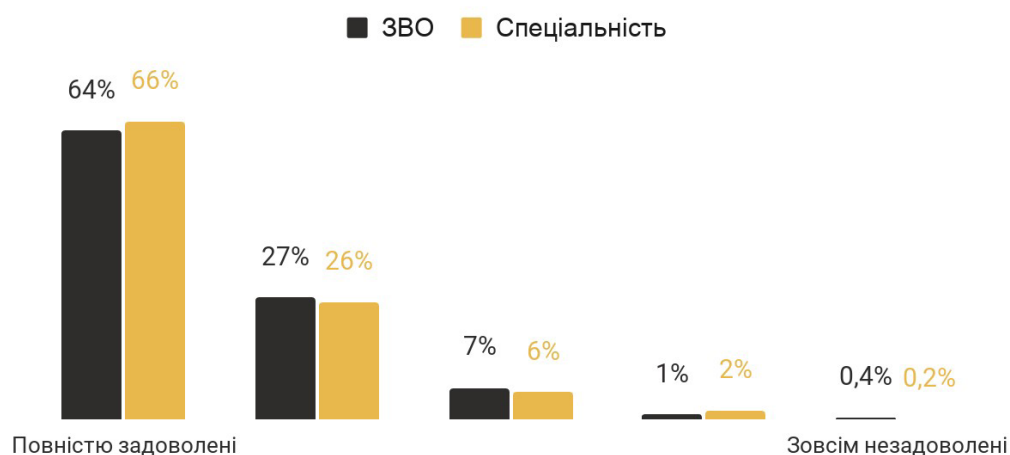
Хоча деякі все ж хотіли будь-що вступити в конкретне місто, і, відповідно, саме це було найважливішим критерієм під час вибору, як і показує опитування.

Ну, тобто я вибрала спочатку місто для себе, Дніпро. Мені було, як на той момент, байдуже куди йти, аби тільки в Дніпро. Тому що мені дуже подобається це місто, все. І потім почала шукати в гуглі, які є університети в Дніпрі, знайшла. Спочатку дивилася аграрні по всій країні, тобто розглядала і Білоцерківський, і Таврійський навіть розглядала, але Дніпро вибрала.
(Студентка, Агрономія)

Задоволеність обраним місцем навчання

Майже половина респондент_ок (48%) вступили на навчання за свої першим пріоритетом, тобто заява саме на цю спеціальність і в цей університет, де вони зараз навчаються, була визначена як найбільш бажана. Відповідно, більшість першокурсни_ць повністю задоволені вступом як у свій ЗВО (64%), так і на свою спеціальність (66%).

Наскільки ви задоволені тим, що вступили саме в цей ЗВО/на цю спеціальність?

Примітка: N=2000

Лише незначна частка зовсім або скоріше незадоволена ЗВО або спеціальністю. Тому не дивно, що ця тенденція зберігається безвідносно до пріоритету, за яким вступили респондент_ки.

Попри те, що під час глибинних інтерв'ю траплялись інформант_ки, які обирали спеціальності або університети не завжди усвідомлено — наприклад, лише на основі предметів ЗНО або балів ЗНО — вони так само задоволені місцем навчання. Звісно, це може працювати таким чином, що оскільки вони вже прийняли, що навчаються в цьому університеті на цій спеціальності, то почуваються задоволеними. Водночас у них не було великих очікувань від університету або спеціальності, що можуть виникати в тих абітурієнт_ок, які мріють про конкретне місце навчання кілька років.

Ще однією причиною загальної задоволеності інформант_ок своїми місцями навчання може бути думка серед інформант_ок, з якими ми спілкувалися, про можливість перевестися в інший університет або на бажану спеціальність. Це також може бути однією з причин не дуже прискіпливого підходу до критеріїв вибору як університетів, так і спеціальностей. Неодноразово інформант_ки згадували про можливість перевестися за бажання або за потреби — якщо все ж щось буде не подобатись — як про легку та доступну опцію. Водночас для переведення в інший університет або на іншу спеціальність має бути місце, на яке зможуть прийняти студент_ку, а також студент_ка має скласти академічну різницю між навчальними планами двох університетів або двох спеціальностей.

І в Києві дивилась пару інститутів, але потім вирішила якось, що, мабуть, краще в рідному місті поки. А потім уже якщо захочу, то можу потім спокійно перевестись, наприклад, в другий інститут, в друге місто.
(Студентка, Маркетинг)

Допустим, завтра щось таке трапляється, що мені дуже хочеться кудись перевестись і дуже з'являється така можливість, то я можу це зробити навіть зараз, типу. І тому коли я поступав в [університет], я розглядав його як такий більш стабільний варіант, де мені, скоріш за все, де я, скоріш за все, залишусь, але при можливості мені нічого не заважає перевестись.
(Студент, Музеезнавство)

Ну, і якщо я просто потім захочу право, наприклад, то я можу довчитись.
(Студентка, Хімія)

Причини відмови від бюджетного місця

Серед опитаних першокурсни_ць були такі, хто отримали рекомендацію на бюджетну форму навчання, але вступили все ж на контракт. У вибірці їх було небагато (9%), проте за їхніми відповідями можна дізнатися про основні причини таких рішень. Найпоширенішими причинами були неправильно обрані спеціальність та університет при визначенні пріоритетів.

Чому ви не скористалися рекомендацією на бюджет і вступили на контрактне навчання?

Примітка: N=182 (респондент_ки, які були рекомендовані до зарахування на бюджет за якоюсь з заяв, але вступили на контрактне навчання). Найменш популярні відповіді: «Вирішили навчатись у ЗВО в рідному місті з фінансових причин» (4%), «Вирішили навчатись у ЗВО в рідному місті з особистих причин» (3%), «Вирішили навчатись у ЗВО в іншому місті з фінансових причин» (2%)

Серед учасни_ць глибоких інтерв'ю деякі не вступили на бюджетну форму навчання через те, що складали інші предмети ЗНО. При цьому, за словами однієї

з них, необхідний перелік предметів ЗНО для подачі заяви на бюджет був оновлений вже після того, як учнівство подало заявки про те, які предмети ЗНО вони будуть складати⁵. Можливо, деякі абітурієнт_ки орієнтувалися під час реєстрації не на офіційну інформацію на сайтах МОН, УЦОЯО або на інших освітніх інформаційних платформах, а на інформацію з сайтів ЗВО, які, як ми вже згадували раніше, не завжди вчасно й оперативно оновлюють інформацію. Були також і випадки, коли через не склав ЗНО з математики, тому теж міг претендувати лише на контракт з іншими сертифікатами ЗНО.

Але, по-моєму, ми подавали документи в січні. Тобто ми вже відсилали оригінали, документи, які ми предмети будемо здавати — в січні. А вже близько до весни вийшов наказ, що, наприклад, на спеціальність «Психологію» раніше потрібно на державну форму навчання — це історія, українська мова і біологія, а вже з весни сказали, що обов'язково замість історії має бути математика. Тобто, ну буквально, учні не були попереджені про те, що на державну форму навчання потрібно здавати саме математику.
(Студентка, Практична психологія)

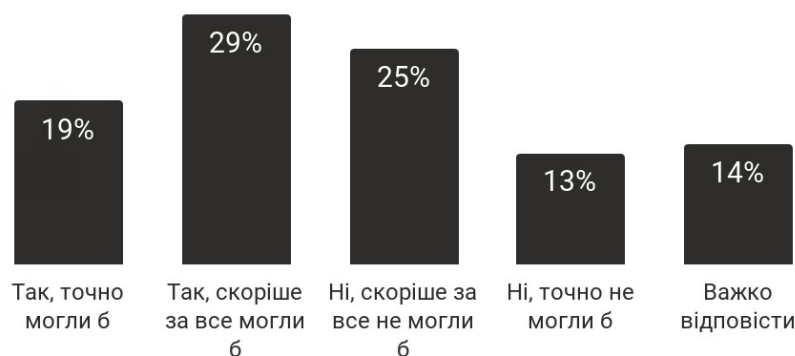
Мабуть, були [шанси вступити на бюджет], але просто мені не підходив предмет. Тому що я здавала англійську мову і історію, але я не здавала математику – а там якби було так, що щоб на бюджет я могла поступити, то це мені треба була українська мова, математика і там далі перелік. А так як я математику не здавала, то я могла на контракт тільки поступити.
(Студентка, Маркетинг)

5 Щоправда, Умови прийому до закладів вищої освіти, включно з Додатком з переліком конкурсних предметів, були затверджені не пізніше грудня 2018 року. Реєстрація на ЗНО тривала з 5 лютого до 25 березня 2019 року.

Альтернативи вступу на бюджетне місце

Близько половини (48%) опитаних бюджетни_ць вважають, що їхня родина або вони самі змогли б оплачувати контрактне навчання в ЗВО, хоча лише 19% були однозначно в цьому впевнені. Натомість 13% переконані, що такої можливості в них не було би.

Чи могли б ви та ваша родина оплатити ваше навчання на контрактній основі?

Примітка: N=851 (респондент_ки, які навчаються на бюджетній формі)

При цьому різниця між відповідями респондент_ок, які навчаються у рідному місті і які переїхали, практично немає.

Якби вони не пройшли на бюджет, 45% вступили б на бюджет за заявою з наступним пріоритетом. Водночас для 13% альтернативою був би контракт у своєму ЗВО на іншій спеціальності, для ще 12% — контракт на цій же спеціальності, але в іншому ЗВО. І ще 3% обрали б контракт в іншому ЗВО і на іншій спеціальності. Тобто загалом майже четверта частина бюджетни_ць все ж розглядали контракт як альтернативу для себе.

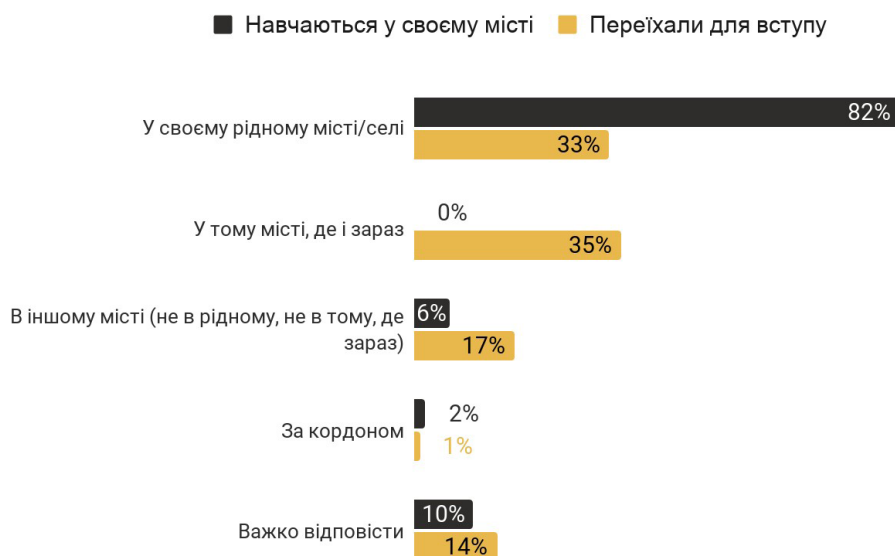
Якби ви не пройшли на бюджет, який би був альтернативний вибір?

Примітка: N=851 (респондент_ки, які навчаються на бюджетній формі).
Відповіли інше – 2%

Також вступ на бюджетне місце впливає на внутрішню мобільність студент_ок. Третина тих, хто навчається на бюджеті і не в рідному місті, вважають, що якби не пройшли на бюджет, то жили б зараз у рідному місті або селі.

Якби ви не пройшли на бюджет, то в якому місті проживали б зараз?

Примітка: навчаються у своєму місті – N=367, переїхали для вступу – N=484

Відповіді студент_ок під час глибинних інтерв'ю перегукувалися з відповідями з опитування: якби вони не пройшли на бюджет на те місце, де навчаються зараз, то вступали б в інші заклади, але також переважно на державну форму навчання. Хоча були й такі, хто пішли б на ту саму або іншу програму, але на контракт. Зокрема, спеціальність могла змінитися через практичність в майбутньому:

за словами студент_ок, якщо вже не пройшли на бюджет на омріяну спеціальність, то краще вступати на ту, яка гарантуватиме працевлаштування в майбутньому.

Так, але я розумів, що якщо я не вступлю на бюджет на філософію, то я не вступлю на бюджет і на історію, і на політологію. І тому я піду туди [на політологію] на контракт.

(Студент, Філософія)

Вибір міста навчання ●

Як обирають міста і чому залишають свої

Згідно з даними ЄДЕБО, більше половини тих, хто навчалися у 2019/20 н. р. на першому курсі бакалаврату, мігрували всередині країни під час вступної кампанії. Це може бути, зокрема, і переїзд у сусідній населений пункт, всередині області чи переїзд до сусідньої області. Загалом близько 56% вступили до ЗВО, що знаходиться в іншому населеному пункті, ніж школа, де вони отримали атестат про загальну середню освіту.

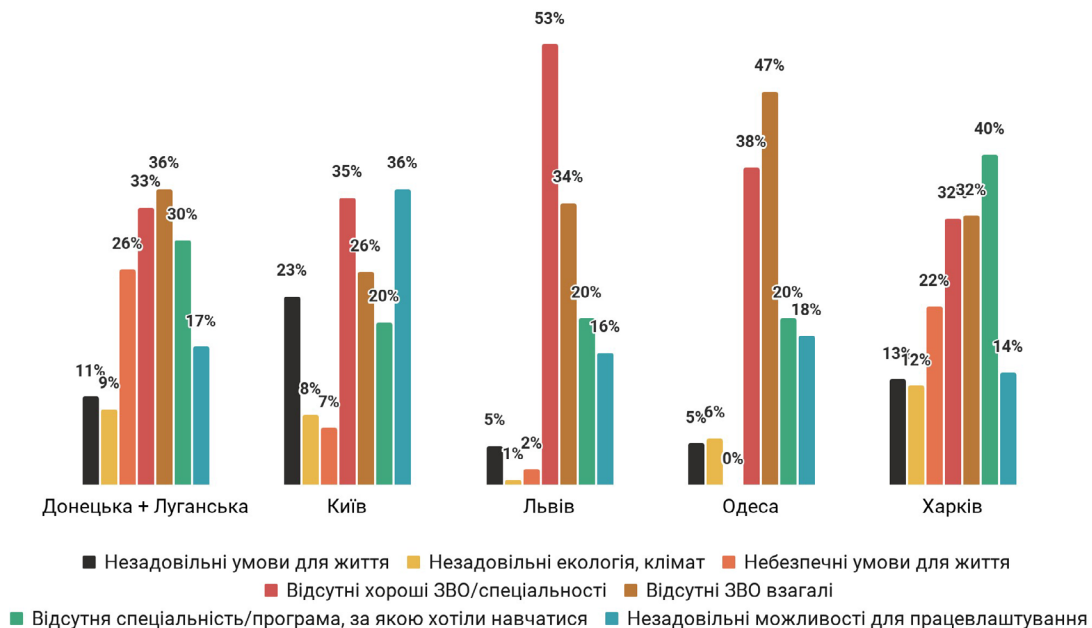
Ми припускаємо, що місто, у якому знаходиться ЗВО, може відігравати значну роль і при виборі місця навчання загалом. Окрім конкретного університету чи спеціальності, молодь може, зокрема або й передусім, орієнтуватися саме на фактор міста. Це частково підтверджують і результати нашого опитування.

Для 20% тих, хто проживали в іншому населеному пункті до вступу, можливість переїхати в інше місто була однією з головних причин вибору їхнього університету. Також кож_на десят_а з опитаних здобуває вищу освіту, зокрема, щоб мати можливість переїхати в інше місто. Більше того, для майже 5% у рішенні про вступ на першому місці було місто, в якому навчатися, а ЗВО та спеціальність — менш важливі або взагалі не важливі. Щоби з'ясувати, як майбутнє студентство обирає місто для вступу, ми окремо питали тих, хто переїхали, чому вони вирішили виїхати і за якими критеріями здійснювали вибір.

Рішення переїхати зі свого міста або села були теж найчастіше пов'язані з самим закладом навчання та спеціальностями, зокрема через відсутність будь-яких ЗВО у населеному пункті (39%), відсутність хороших ЗВО та/або спеціальностей (33%), відсутність бажаної спеціальності (23%). Ще 20% переїхали на навчання до іншого міста через незадовільні можливості працевлаштування у рідному місті.

При порівнянні причин для переїзду студент_ок з різних міст навчання найбільше вирізняються **Львів та Одеса**. У Львові більше половини (53%) приїжджих студент_ок вказали, що причиною для цього була відсутність хороших ЗВО та спеціальностей у їхніх містах. Майже половина (48%) приїжджих студент_ок університетів **Одеси** натомість взагалі не мали ЗВО у містах і тому переїхали. Водночас можна також виокремити приїжджих студент_ок **Донецької та Луганської областей і Харкова**: якщо порівнювати з іншими містами, то саме серед них найбільше переїхали для вступу зі своїх населених пунктів через небезпечні для життя умови: 26% та 22% відповідно.

Чому ви захотіли переїхати для навчання в інше місто?

Примітка: респондент_ки могли обрати до 3 варіантів відповідей; N=1343 (респондент_ки, які навчаються або подавали заяву на навчання в інших містах). Повні варіанти відповіді: «Незадовільні умови для життя (сфера медичного обслуговування, транспорт, житлова інфраструктура тощо)», «Незадовільні екологія, клімат, природа»; «Небезпечні умови для життя (наприклад, близькість до місця проведення воєнних дій)», «Відсутні хороші ЗВО/спеціальності», «Відсутні ЗВО взагалі», «Відсутня спеціальність/програма, за якою хотіли навчатися», «Незадовільні можливості для працевлаштування»

Поза запропонованими варіантами відповідей також називали й інші причини: отримати досвід самостійного життя або навчатись і жити в місті, яке подобається. Були й такі, хто мігрували до міста, де знаходиться університет, до якого хотіли вступити. Одна зі студенток назвала причину, якою можна підсумувати більшість таких відповідей: «Тут краще, а не там погано».

Майже половина (45%) обрали переїхати в місто, у якому зараз навчаються, тому що саме там знаходиться ЗВО, до якого вони хотіли вступати, а чверть — через спеціальність, на якій хотіли навчатися. Для близько 30% одними з основних причин були багатше культурне, соціальне життя та/або зручне розташування міста відносно рідного населеного пункту. Також 28% студент_ок орієнтувалися на можливість легше знайти роботу в місті і 26% — на кращі умови життя, зокрема сфера медичного обслуговування, транспорт, житло. Натомість найменше (6%) було тих, хто під час прийняття рішення щодо міста навчання зважали на клімат та природу — наприклад, наявність моря.

Чому ви обрали саме це місто для навчання?

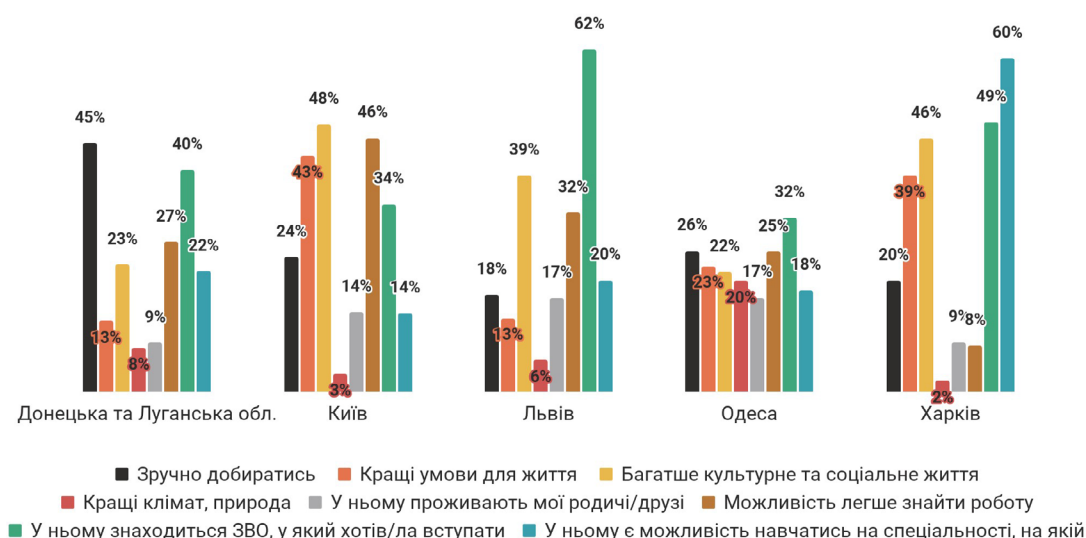

Примітка: респондент_ки могли обрати до 3 варіантів відповідей; N=1185 (респондент_ки, які переїхали для навчання в інше місто). Повні варіанти відповіді: «У ньому знаходиться ЗВО, у який хотів/ла вступати», «Багатше культурне та соціальне життя», «Зручно добиратись від населеного пункту, де живуть мої батьки/від мого рідного населеного пункту», «Можливість легше знайти роботу, ніж у моєму рідному місті/селі», «Кращі умови для життя (сфера медичного обслуговування, транспорт, житло тощо)», «У ньому є можливість навчатись на спеціальності/програмі, на якій хотів/ла навчатися», «У ньому проживають мої родичі/друзі/хлопець/дівчина», «Краща екологія, клімат, природа (наявність моря)».

Серед першокурсни_ць, які обрали свій ЗВО, аби переїхати, для більшості головними причинами в місті були умови для життя в ньому (49%), зокрема й культурні та соціальні (42%). Натомість менше орієнтувалися на конкретний заклад (37%).

Ситуація з причинами переїзду в нове місто для вступу кардинально відмінна між Києвом, Львовом, Харковом, Одесою та містами Донецької і Луганської областей. Для тих студент_ок, які переїхали навчатися до міст Донецької та Луганської областей, найпопулярнішими причинами були зручність добирання до рідного населеного пункту (45%), а також конкретний ЗВО, до якого вони хотіли вступити (40%). Ці причини для вибору міст навчання вказали майже половина першокурсни_ць загалом. Натомість значно рідше згадували такі причини як багатше культурне та соціальне життя (23%) й загалом кращі умови для життя (13%).

Чому ви обрали саме це місто для навчання?

Примітка: респондент_ки могли обрати до 3 варіантів відповідей; N=1253 (респондент_ки, які переїхали на навчання до інших міст). Повні варіанти відповіді: «Зручно добиратись від населеного пункту, де живуть мої батьки/від мого рідного населеного пункту», «Кращі умови для життя (сфера медичного обслуговування, транспорт, житло тощо)», «Багатше культурне та соціальне життя», «Краща екологія, клімат, природа (наявність моря)», «У ньому проживають мої родичі/друзі/хлопець/дівчина», «Можливість легше знайти роботу, ніж у моєму рідному місті/селі», «У ньому знаходиться ЗВО, у який хотів/ла вступати», «У ньому є можливість навчатись на спеціальності/програмі, на якій хотів/ла навчатися»

Для київських першокурсни_ць найпоширенішими були зовсім інші причини: майже половина обрали Київ завдяки багатшому культурному, соціальному життю (48%), можливості легше знайти роботу (46%), а також кращим умовам життя (43%). Водночас бажання навчатись в обраному ЗВО та зручність добирання додому також відіграли важливу роль для третини та чверті респондент_ок відповідно.

Студент_ки Львова та Харкова мали схожі причини для переїзду зі студент_ками Києва: часто згадували про ЗВО, до якого хотіли вступити (62% і 49% відповідно), та про багатше соціальне і культурне життя (39% і 49%). У Львові, однак, лише 13% сказали, що обрали його через кращі умови для життя. Натомість кож_на п'ят_а студент_ка обирал_а його через можливість навчатись на омріяній спеціальності. У Харкові взагалі більше половини (60%) студент_ок приїхали на навчання з інших міст саме через спеціальність/програму. Це може бути пов'язано з тим, що в Харкові знаходяться, зокрема, профільні юридичні та технічні університети.

Для студент_ок університетів Одеси складно визначити більш чи менш популярні причини переїзду настільки однозначно, як для решти міст. Третина респондент_ок вказали, що обрали саме Одесу через те, що там знаходиться ЗВО, в якому вони хотіли навчатись. А кож_на четверт_а респондент_ка обрала Одесу через можливість легше знайти роботу, через зручність добирання до рідного міста/села. Кожн_а п'ят_а респондент_ка вказувал_а, що Одеса привабила кращими умовами для життя, багатим культурним та соціальним життям, а також кращим кліматом/наявністю моря. Жодне інше з міст у нашій підвибірці не обирали так багато студент_ок саме через природу.

Попри деякі відмінності в причинах вибору абітурієнт_ками тих чи інших міст для навчання, можна сказати, що багато з них орієнтуються, зокрема, на наявність конкретного ЗВО, до якого хочуть потрапити на навчання.

Відповідно, не було значних відмінностей між причинами вибору конкретних ЗВО серед студент_ок з різних міст. Від майже половини (**Харків та Львів**) до чверті (**Донецька та Луганська області**) респондент_ок обирали ЗВО через його престижність і репутацію. Також в усіх містах з підвибірki обирали ЗВО через спеціальність, на якій хотіли навчатись. Однак тут знову виділяється **Харків**: більше половини респондент_ок обрали свій харківський ЗВО через спеціальність.

Також можна побачити деякі відмінності щодо причин вибору університетів **Донецької та Луганської областей**: майже третина студент_ок вказали причиною зручну відстань від їхнього місця проживання. Натомість університети інших міст рідше вибирали з такої причини.

Що було головними причинами вибору вами вашого ЗВО?	Донецька та Луганська області	Київ	Львів	Одеса	Харків	Інші області
Можливість переїхати в інше місто	12%	21%	13%	7%	18%	10%
Знаходиться на зручній відстані від мого місця проживання	30%	13%	10%	9%	20%	28%
У ньому немає корупції	12%	12%	8%	2%	0%	8%
У ньому легко навчатися	8%	13%	11%	11%	9%	13%
Його престижність та репутація	26%	40%	44%	30%	48%	32%
Порадили батьки, друзі чи знайомі	20%	23%	21%	15%	26%	25%
Дізналися, що тут висока якість навчання	21%	34%	26%	27%	26%	26%
Були вищі шанси потрапити на бюджетну форму навчання	19%	11%	16%	8%	20%	18%
Дізналися, що випускники цього ЗВО мають високі шанси на працевлаштування	35%	25%	18%	32%	21%	20%
Тут вчаться мої друзі/хлопець (дівчина)	11%	13%	15%	9%	6%	15%
Через спеціальність, на якій хотіли навчатись	39%	34%	39%	32%	54%	41%
Інше	0%	1%	1%	0%	0%	0%
Важко сказати	0%	1%	0%	3%	2%	1%

Примітка: респондент_ки могли обрати до 3 варіантів відповідей; N=2000

При виборі спеціальності більшість респондент_ок з усіх міст керувалися власними зацікавленнями, а також часто звертали увагу на престиж майбутньої професії та високі шанси подальшого працевлаштування.

Натомість можливість отримувати високу заробітну плату як причину вибору спеціальності найбільше вказували студент_ки з **Одеси** (37%) та **Донецької та Луганської областей** (31%). У **Львові та Харкові** більше (39% та 36% відповідно), порівняно з іншими містами, вказували, що обрали ту спеціальність, яка була їм більш зрозуміла.

В **Харкові** також дещо частіше — третина респондент_ок — казали, що причиною вибору спеціальності стала суспільна важливість майбутньої професії. Водночас у містах **Донецької та Луганської областей** це стало причиною вибору спеціальності для чверті, а в **Києві та Львові** — для приблизно п'ятої частини тих студент_ок, які зараз навчаються в цих містах.

Що було головними причинами вибору вашої спеціальності?	Донецька та Луганська області	Київ	Львів	Одеса	Харків	Інші області
Мені це цікаво/ подобається	43%	49%	49%	46%	53%	45%
Престиж майбутньої професії	33%	34%	35%	21%	44%	34%
Суспільна важливість майбутньої професії	26%	22%	21%	15%	31%	26%
Високі шанси подальшого працевлаштування	35%	27%	25%	25%	28%	28%
Порадили батьки, друзі або знайомі	14%	14%	21%	10%	17%	18%
Це та спеціальність, де можна було пройти на бюджет	11%	12%	9%	2%	14%	13%
Це та спеціальність, де менший розмір плати за навчання	8%	5%	7%	4%	15%	8%
Це та спеціальність, яка була більш зрозумілою для мене	20%	26%	40%	17%	36%	29%
Можливість отримувати високу заробітну плату в майбутньому	31%	26%	23%	37%	23%	28%

Примітка: респондент_ки могли обрати до 3 варіантів відповідей; N=2000

Думки студент_ок під час інтерв'ю щодо важливості міста були різними: для когось воно не відігравало особливої ролі, а для когось, навпаки, було одним із важливих критеріїв вибору місця навчання.

Найчастіше студент_ки згадували про близькість міста, де вони навчаються, до їхнього рідного населеного пункту як про важливий критерій вибору. Відповідно, для інформант_ок було важливо мати можливість швидко доїжджати додому та частіше бачити родичів та близьких. Це найчастіше пояснювали як власними страхами, так і хвилюванням своїх батьків щодо свого перебування

далеко у незнайомому місті. Батьки могли й іншими способами заохочувати студент_ок, щоб ті вступали в ЗВО недалеко від дому — наприклад, обіцяли їм фінансову підтримку.

Ні, в тому плані, що далі відстань. І якщо щось знадобиться, наприклад, якась допомога або ще щось, ну, щось непередбачуване, то це займе більше часу. Більше проблем.
(Студент, Краматорськ)

Я вибрав Харків, тому що я для себе зрозумів, що моя родина, вони будуть мене дуже рідко бачити, якщо я буду навчатися у Києві.
(Студент, Харків)

Однак були й ті, для кого була менш важливою відстань від рідного міста, натомість більше відігравали роль університети, до яких вони хотіли вступити.

Іншою причиною була наявність у цьому місті родичів та знайомих — братів або сестер, які навчаються в місцевих ЗВО; друзів, які також вступали до цього міста; інших знайомих та близьких, які там проживають. Пояснювали студент_ки це тим, що соціальні зв'язки у цих містах дозволяли їм більше дізнатися про ці міста, а також у разі чого мати підтримку та допомогу.

Ну, в пріоритеті для мене завжди стояв Львів, тому що я вже знала, що мої друзі — вони теж хочуть туди поступати. І я розуміла, що з психологічної точки зору мені буде легше адаптуватися. Тобто це, наприклад, якщо Київ, Чернівці, так, там була б я зовсім одна. Була б підтримка, звичайно, від тата, мами, сестри, але це по телефону.
(Студентка, Львів)

В мене постав вибір, до якого саме університету піти. Ну, тут зіграло важливу роль, я Дніпро знаю з дитинства, в мене там багато родичів проживає. Ну, і саме це зіграло важливу роль, що мені подобається це місце. Я вирішив відразу, що я буду йти до Дніпропетровська в університет.
(Студент, Дніпро)

Також у виборі міста відігравав роль фактор можливості майбутнього працевлаштування. Зокрема ті, хто вступали до інших міст, відзначали, що їм простіше бути знайти роботу, ніж у своєму місті.

Ну, працювати лікарем в моєму місті... Коли я ходила отримувати довідку для університету перед вступом, мені лікарі сміялись в обличчя і говорили: «Нащо ти вступаєш в мед? Ти згниєш в районній поліклініці за мінімалку». І вони просто сміялись мені в обличчя. Реально людей 5. Варіант працювати в Ізюмі для мене не розглядався.
(Студентка, Харків)

Відзначали також розмір міста: здебільшого хотіли переїхати до більшого міста, найчастіше — обласного центру.

Столицю найчастіше обирали через соціально-економічні причини: багатше культурне й соціальне життя (49%), можливість легше знайти роботу, ніж у рідному місті (46%), кращі умови для життя (43%). Близько третини — через конкретний університет, і чверть — бо зручна відстань до рідного міста/села (34% і 24% відповідно).

Причини, чому студент_ки розглядали Київ як варіант для вступу або ж вступили до нього, дотичні до відповідей опитування: більше можливостей, у тому числі і для працевлаштування, а також наявність конкретних університетів, кращий рівень життя.

Київ — столиця. Я думала, що дійсно більше можливостей, більше можливості, наприклад, деś працювати якщо паралельно, то там все одно якось буде більше вакансій. І більше якихось цікавих і нових місць, які можна відвідати — не тільки, наприклад, інститут, а ще якісь додатково цікаві заклади.
(Студентка, Кропивницький)

Однак студент_ки, які в результаті навчаються в інших містах, також зауважували, чому вони не вступили або навіть не подавали документи до київських ЗВО. Одна з причин — це стереотипне уявлення про те, що у київські університети важко вступити, особливо на бюджет, через високі конкурсні бали та кількість пільговиків. Хоча насправді це стосується лише конкретних університетів та спеціальностей, де справді високі прохідні бали. Іншою причиною була дорожча вартість життя, ніж в інших містах — особливо це стосувалося витрат на житло. Також Київ не обирали через велику конкурентність на ринку праці — на думку деяких інформант_ок, після закінчення університету їм може бути складно влаштуватися на роботу.

Я не подавала ні в київські, нікуди. По-перше балів ЗНО було замало для київського гарного вузу. Тому що Київ — це 190 балів і більше. Тому що це Київ, це столиця, там кращі студенти все-таки повинні навчатися.
(Студентка, Глухів)

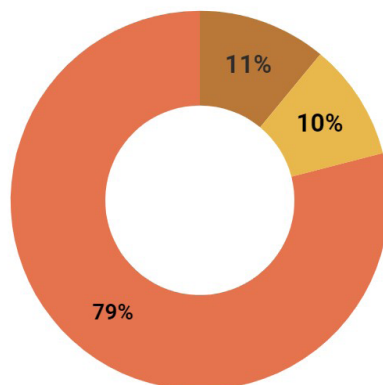
Ну тому що, туди, по-перше, складно потрапити до низки програмістів, тому що там вже все зайнято, тому що Київ дуже велике місто і там дуже багато людей. По-перше. По-друге, там після того, як я закінчу навчатися, дорого знімати квартиру. Тобто коли я, мабуть, і кудись влаштуюсь працювати, мені буде перші часи складно.
(Студент, Харків)

Причини залишитися у своєму місті

Вибірка для опитування була побудована, зокрема, пропорційно кількості першокурсни_ць, які переїхали для вступу до іншого населеного пункту і які залишилися там, де й закінчили школу, — останніх було майже 44%. Абсолютна більшість тих, хто здобувають вищу освіту в рідному місті, навіть не розглядали варіант переїзду – 79%, інші 10% лише думали про ЗВО в іншому місті, а ще 11% подали заяви, проте не вступили.

Ви розглядали варіант навчатися у ЗВО в іншому місті?

● Так, подали заяви ● Так, але не подали заяви ● Ні

Примітка: N=885 (респондент_ки, які навчаються у рідному місті)

Ми мали гіпотезу, що абітурієнт_ки, які хотіли би змінити місце проживання з метою навчання, зрештою не переїжджають найчастіше з фінансових причин. Результати опитування її принаймні частково підтвердили. Ті, хто подавали заяви до ЗВО в інше місто, але не вступили, найчастіше пояснювали це тим, що не пройшли на бюджетне місце (42%)⁶. Хоча частина з таких студент_ок зараз навчаються на контракті, часто ціна на навчання менша в менших містах. Крім цього, проживання в рідному місті не передбачає додаткових витрат — наприклад, на проживання.

Натомість інші навіть не подавали заяви в немісцеві ЗВО через те, що необхідно було би витратити гроші на житло (29%), та через дороге проживання в іншому місті (25%). Іншою, не фінансовою причиною був опір батьків: близько чверті першокурсни_ць, зокрема, через це не подавали документи до ЗВО в іншому місті. Серед тих, хто подавали документи лише в місцеві ЗВО, близько 26% не хотіли їхати від рідних чи друзів. Також більше половини з них не розглядали варіант переїзду, бо їм подобається рідне місто (57%).

⁶ кількість респондент_ок, які відповідали на це запитання (ті, хто подавали заяви до ЗВО в іншому місті, але не вступили до нього й проживають у рідному населеному пункті) складає менше 100, тому 1% дорівнює менше ніж 1 відповіді.

Чому ви не подавали заяви до ЗВО в іншому місті?

Примітка: N=789 (респондент_ки, які навчаються у рідному місті і не розглядали варіант навчатися в іншому)

Схожі розподіли за причинами також у розрізі міст, в яких навчаються і з яких у цьому випадку походять студент_ки, які вирішили не подавати заяви до ЗВО в інших містах. Більшість місцевих мешкан_ок Києва, Львова, Одеси та Харкова залишилися, серед інших причин, тому що їм подобається їхнє місто. Натомість для студент_ок з міст Донецької та Луганської області найпопулярнішими причинами були фінансові — необхідність витратити гроші на житло та проживання — а також небажання їхати від рідних та друзів. Водночас близько чверті з них також обрали навчання у рідному місті через те, що воно їм подобається.

Під час глибинних інтерв'ю студент_ки також часто вказували на фінансову проблему як основну причину залишитися у рідному місті. Зокрема те, що вони не пройшли на бюджет до немісцевого ЗВО, а також можливість зекономити кошти, наприклад, на житлі.

Наприклад, якщо просто подумати по фінансам, то, наприклад, навчатись в іншому місті і шукати це направлення в якомусь іншому інституті в іншому місті, то все рівно були б якісь інші фінансові затрати. Так само могло б виходити, якби я залишилась тут. І мені було б вигідніше навіть бути тут, ніж кудись переїжджати.

(Студентка, Кропивницький)

У рідному місті могли залишатися й через наявність ЗВО та спеціальностей у них, які імпонували студент_кам. Деякі вказували, що не бачили особливої різниці між здобуттям освіти в місцевому та неміцевому ЗВО, через що й вирішували залишитися у своєму місті.

Були й особисті причини залишитися у своєму місті. Однією з них була можливість залишитися поряд з батьками, близькими та друзями, щоб мати їхню підтримку. Поміж іншого це були й сімейні обставини, а саме необхідність доглядати за членами родини. У деяких це могли бути особисті зацікавленості, наприклад, окремий вид спорту, яким немає можливості професійно займатися в інших містах.

Я знав, що я хочу в цьому місті вступати, тому що я хочу грати в бейсбол, в інших містах в нашій країні це набагато менш продуктивно. А через спеціальність, яку хотілося б, це був найраціональніший вибір, як виявилось.
(Студент, Кропивницький)

Мені дуже важко спілкуватися з людьми, і я дуже, так сказати, різко реаую, коли у мене щось не виходить. У мене одразу опускаються руки. Тобто мені дуже потрібна підтримка моїх близьких. І якщо б я поїхала, я б... Ну, я б не змогла, мені б було дуже важко морально. Тобто у мене не вийшло б.
(Студентка, Старобільськ)

Я не подавала далеко, так вийшло, що в мене були деякі сімейні обставини, що я не хотіла подавати далеко. Здоров'я там одного з членів родини на це вплинуло. Я вирішила, що буду навчатися краще тут і буду підтримувати сім'ю. Я подавала в місцевий ВУЗ заяви.
(Студентка, Глухів)

Висновки ●

Після завершення школи більшість випускни_ць вирішують здобувати вищу освіту, орієнтуючись на майбутню роботу, задля саморозвитку та щоб отримати власне диплом. Хоча при цьому не завжди самі чітко визначають причини такого рішення, яке може бути неусвідомленим: наприклад, для когось університет — це єдина можлива й необговорювана траєкторія, а інші варіанти навіть не розглядають; це обов'язкова умова для майбутнього успішного працевлаштування. На таке рішення впливає комплекс причин, рідко лише одна, проте не завжди самі абітурієнт_ки можуть чітко визначити, чому вони вирішили здобувати вищу освіту. За результатами опитування, найчастіше мотивацією було отримання в майбутньому роботи з високою оплатою — для 59%, а також оволодіння знаннями та навичками, що будуть необхідними для обраної професії — для 45%. Проте на рішення також впливали й не пов'язані з навчанням причини, як-от, наприклад, бажання отримати досвід студентського життя (16%), переїхати в інше місто (10%) або на цьому просто наполягла родина (11%). При цьому першокурсни_ці іноді сприймають вищу освіту як єдино правильну стратегію досягнення успіху на ринку праці й загалом самореалізації або ж як обов'язковий пункт для себе.

Абітурієнт_ки рідко розглядають альтернативні вищій освіті в Україні траєкторії після завершення школи, такі як рік перерви, вища освіта за кордоном чи професійно-технічна освіта, зокрема через негативне сприйняття, стереотипи, низьку обізнаність та матеріальне становище родини. 84% першокурсни_ць не розглядали варіант взяти перерву після школи перед вступом до ЗВО, водночас 48% вважають, що таке рішення було би неприйнятним для їхньої родини. З одного боку, такий варіант дехто сприймає як можливість покращити бали ЗНО та більш обґрунтовано підійти до вибору майбутньої спеціальності й університету, а з іншого боку, існують застереги про те, що вони забудуть шкільні знання та втратять мотивацію до вступу в ЗВО. 18% першокурсни_ць розглядали варіант вступу за кордон, однак тільки 2% опитаних скористалися ним та зробили спробу вступити до іноземного ЗВО. Найбільш поширена причина не розглядати опцію вступу за кордон, яку називали першокурсни_ці, — це недостатня кількість грошей. Професійно-технічну освіту не розглядають як альтернативу вищій після школи, зокрема через те, що про неї рідко або взагалі не згадують у школі, щодо неї поширене упереджене ставлення й уявлення про її неprestижність, а також для абітурієнт_ок вона скоріше сприймається як продовження освіти після 9 класу.

Хоча більшість першокурсни_ць позитивно оцінюють свій досвід навчання у школі, однак вплив школи на вибір вищої освіти вважають не великим. Попри те, що у більшості студент_ок у школах проводили профорієнтаційні тести й організовували зустрічі з представни_цями ЗВО, такі заходи часто не допомагали їм визначитися з вибором майбутньої професії чи місця навчання, бо були малоінформативними чи непереконливими. Крім того, 38% абітурієнт_ок вважали, що вчитель_ки зовсім не мали впливу на їхній вибір місця навчання.

Очікувано, стратегії вибору місця навчання комплексні, і чимало факторів на різних етапах процесу вибору впливають на якість і задоволеність кінцевим результатом, зокрема час вибору, отримані бали ЗНО, джерела та зміст інформації про місце навчання, які перевіряють абітурієнт_ки. Процес вибору місця навчання серед абітурієнт_ок відрізняється вже на етапі визначення бажаної спеціальності та ЗВО. Вони майже рівномірно розподіляються за часом прийняття такого рішення на три групи: ті, хто визначилися з місцем навчання в 11 класі, до здачі ЗНО (33% та 36%); ті, хто визначилися після отримання результатів ЗНО чи безпосередньо під час вступної кампанії (32% та 26%); і ті, хто зробили вибір завчасно в 10 класі або раніше (35% та 37%). Студент_ки, які раніше визначилися зі спеціальністю та ЗВО, в середньому мають вищий конкурсний бал, серед них

більше хочуть отримати вищу освіту задля знань і навичок та менше — тільки за-
для диплома, також вони більше задоволені місцем навчання.

Обираючи місце навчання, абітурієнт_ки користуються різноманітними джерелами інформації, починаючи з сайтів ЗВО, доступних всім незалежно від місця проживання та особистих зв'язків, закінчуючи дещо менш популярними та не настільки доступними рекомендаціями знайомих, днями відкритих дверей та спілкування зі студент_ками. Хоча саме до сайтів університетів звертали-ся найбільше (68% — з питань про ЗВО та 71% — про спеціальність), на глибоких інтерв'ю першокурсни_ці говорили про це джерело як не завжди інформативне для них, зокрема через застарілість змісту, незручну навігацію, застарілий дизайн тощо. На противагу цьому, більш корисними для вступни_ць були групи університетів та факультетів у соціальних мережах, хоча ними й користувалися значно менше — 16%. Серед найбільш популярного, що шукали про ЗВО та спеціальність, був прохідний бал минулорічних вступних кампаній (38% та 42% відповідно). Примітно, що переважно студент_ки перевіряли загальну інформацію про ЗВО (53%) і рідше — більш специфічну, наприклад, про викладач_ок (18%) та про корупцію (14%). При цьому загалом 53% першокурсни_ць взагалі не знали нічого про наявність чи відсутність корупції в їхньому університеті.

Власний інтерес, престиж і репутація — найбільш популярні причини, з яких абітурієнт_ки обирали свої університет і спеціальність, при цьому на рішення також впливали і можливість вступити на бюджет або вартість програми, поради батьків або знайомих, можливість переїхати до іншого міста. Хоча через конкретну спеціальність до свого ЗВО вступили 40%, через його престиж та репутацію — 37% і через високу якість навчання — 28%, частина респондент_ок також звужували вибір ЗВО до найближчих до свого місця проживання (самого міста або регіону) або орієнтувалися на «перевірені» — тобто ті, в яких уже навчалися або навчаються знайомі. Для майже половини (46%) була важливою комбінація університет-спеціальність, натомість для 24% — саме конкретна спеціальність і лише для 15% — конкретний університет.

Місто, у якому знаходиться університет, також впливає на вибір місця навчання серед абітурієнт_ок, а подекуди може бути і ключовим фактором. З одного боку, для когось вступ до ЗВО — це передусім можливість переїхати в бажане місто, але з іншого, переїзд у деяких випадках може бути єдиною можливістю здобувати вищу освіту. Зокрема, для 5% першокурсни_ць важливим у виборі місця навчання було саме місто, де вони житимуть наступні мінімум чотири роки, а лише потім — навчальний заклад та спеціальність. Однією з причин здобувати вищу освіту для 10% першокурсни_ць став переїзд в інше місто під час навчання. Та водночас для мешкан_ок сільської місцевості і невеликих міст внутрішня міграція була обов'язковою, якщо вони хотіли вступити в університет: 39% першокурсни_ць не мали у своєму населеному пункті ЗВО. При цьому ще 33% вважають, що поруч не було хороших університетів або спеціальностей.

Додаток ●

Додаток. Характеристики вибірки

Область	Населений пункт	Стать		Форма оплати навчання		Місце проживання до вступу		Конкурсний бал			
		ж	ч	Бюджет	Контракт	Міс-цеві	Неміс-цеві	101-125	126-150	151-175	176-200
Вінницька	Вінниця	46	37	43%	57%	28%	72%	7%	32%	38%	23%
Волинська	Луцьк	23	16	49%	51%	28%	72%	5%	32%	42%	22%
Дніпропетровська	Дніпро										
	Кривий Ріг										
	ЗАГАЛОМ	95	76	33%	67%	52%	48%	8%	37%	39%	16%
	Краматорськ										
	Маріуполь										
Донецька	Слов'янськ										
	Покровськ										
	Лиман										
	Бахмут										
	ЗАГАЛОМ	73	65	67%	33%	54%	46%	10%	39%	38%	14%
Житомирська	Житомир	21	19	49%	51%	34%	66%	7%	35%	41%	17%
Закарпатська	Ужгород	20	15	37%	63%	31%	69%	6%	32%	41%	20%
Запорізька	Запоріжжя										
	Мелітополь										
	ЗАГАЛОМ	53	38	30%	70%	50%	50%	10%	41%	37%	12%
Івано-Франківська	Івано-Франківськ	37	25	38%	62%	22%	78%	3%	25%	43%	28%
Київ	Київ	113	87	43%	57%	35%	65%	4%	24%	39%	33%
Київська	Біла Церква										
	Ірпінь										
	ЗАГАЛОМ	17	14	50%	50%	17%	83%	8%	38%	43%	11%
Кіровоградська	Кропивницький	13	6	47%	53%	52%	48%	7%	35%	42%	16%
Луганська	Сєвєродонецьк										
	Старобільськ										
	ЗАГАЛОМ	32	28	69%	31%	24%	76%	10%	42%	38%	10%
Львів	Львів	111	89	44%	56%	30%	70%	3%	19%	38%	40%
Львівська	Дрогобич	8	4	54%	46%	14%	86%	7%	34%	43%	16%

Миколаївська	Миколаїв	20	19	38%	62%	50%	50%	9%	40%	35%	16%
Одеса	Одеса	116	84	30%	70%	44%	56%	7%	32%	41%	20%
Полтавська	Полтава	31	22	34%	66%	35%	65%	7%	38%	38%	17%
	Острог										
Рівненська	Рівне										
	ЗАГАЛОМ	25	15	45%	55%	20%	80%	4%	28%	43%	25%
Сумська	Суми	19	17	59%	41%	48%	52%	5%	29%	40%	25%
Тернопільська	Тернопіль	30	20	40%	60%	29%	71%	4%	29%	44%	23%
Харків	Харків	104	96	43%	57%	36%	64%	5%	26%	41%	29%
Харківська	Докучаєвське	4	5	40%	60%	3%	97%	11%	50%	34%	6%
Херсонська	Херсон	20	12	34%	66%	43%	57%	9%	40%	38%	13%
Хмельницька	Хмельницький	20	21	43%	57%	36%	64%	6%	35%	40%	18%
Черкаська	Черкаси	25	20	37%	63%	31%	69%	7%	39%	39%	15%
Чернівецька	Чернівці	29	18	41%	59%	29%	71%	3%	24%	42%	31%
	Ніжин										
Чернігівська	Чернігів										
	ЗАГАЛОМ	15	12	52%	48%	51%	49%	6%	35%	40%	19%

